

Aðalsteinn Sigfússon, sálfræðingur

**Starfsemi Byrgisins á Rockville svæðinu
Úttekt fyrir utanríkisráðuneytið
varnarmálastrifstofu
Úttektina gerði Aðalsteinn Sigfússon
Janúar 2002**

Janúar 2002

Efnisyfirlit

Útdráttur úr niðurstöðum.....	2
Aðdragandi.....	2
1. Byrgið, staðsetning og ágrip af opinberum samskiptum.....	3
2. Húsakynni	5
2.1. Endurnýjun húsakynna	6
2.2. Trygging húsakynna	9
3. Saga Byrgisins, starfsfyrirkomulag og notendur.....	10
3.1. Starfsfyrirkomulag.....	10
3.2 Notendur	12
4. Meðferð Byrgisins og árangur.....	16
5. Bókhald og fjármál.....	18
5.1. Rekstrarreikningur 2000	19
5.2. Efnahagsreikningur 2000.....	20
6. Rekstrarkostnaður Byrgisins	21
7. Viðmælendur.....	22
8. Samantekt og niðurstöður.....	29
8.1. Meðferð Byrgisins	29
8.2. Byggingar.....	30
8.3. Trygging húsakynna	30
8.4. Bókhald og fjármál	30
8.5. Rekstur	31
8.6. Viðmælendur	31
9. Niðurstaða	31

Útdráttur úr niðurstöðum

Meðferð Byrgisins er langtíma meðferð og byggir á hugmyndafræði Bibliunnar. Byrgið virðist hafa komið til móts við hóp einstaklinga sem aðrar meðferðarstofnanir hafa í mörgum tilfellum gefist upp á. Almennt virðast byggingar Rockville svæðisins vel byggðar. Byrgið hefur ekki aflað vátrygginga, eins og samningur þess við utanrfkisráðuneytið kveður á um. Til þess þarf að lágmarki kr. 10 til 15 milljónir. Til að koma öllum byggingum svæðisins í nothæft ástandi þarf Byrgið að kosta til kr. 53 til 57 milljónum að lágmarki. Forsenda þess að ríkið styrki Byrgið er að það skili uppgjörum á hálfss árs fresti, árituðum af endurskoðanda. Stuðningur ríkisins þarf að vera 27 milljónir á ári, að lágmarki. Almennt kemur fram það álit viðmælenda að þörf sé á Byrginu. Matsmaður styður það álit. Matsmaður mælir með að Byrginu verði gefnir átta mánuðir til að bæta úr annmörkum. Til að svo megi verða þarf hins vegar aðstoð ríkisins að koma til, að uppfylltum skilyrðum.

Aðdragandi

Í bréfi utanrfkisráðuneytisins til undirritaðs, dagsett 28. september 2001 segir að ráðuneytið vilji fela undirrituðum að gera úttekt á starfsemi Byrgisins. Þar segir: "Þess er óskáð að úttekt yðar feli m.a. í sér mat yðar á aðferðum Byrgisins við meðferð á áfengis- og vímuefnaneytendum, hve vel húsakynnin í Rockville henta til slíkrar starfsemi til frambúðar og hverju öðru er þér teljið máli skipta". Úttekt fór fram á tímabilinu 1. nóvember til 15. janúar 2002

Í samræmi við óskir ráðuneytisins var lagt mat á húsakost Rockville svæðisins, þ.m.t. hentugleika, ástand, viðgerðir og kostnað við frekari endurbætur. Lagt er mat á þá meðferð sem fram fer í Byrginu, hverjir vistmenn þess voru og hentugleika meðferðarinnar. Rætt var við vistmenn og starfsmenn um Byrgið, uppbyggingu þess og starfsaðferðir. Matsmaður lagði einnig áherslu á að skoða bókhald Byrgisins, þar sem Byrgið hefur ítrekað fengið styrki til starfseminnar á sl. misserum. Rætt var við ýmsar lykilpersonur sem með einum eða öðrum hætti koma að áfengis- og fíkniefnameðferð, rekstri meðferðarstofnana eða hafa tengsl við Byrgið í gegnum starf sitt. Í athugun þessari fór matsmaður tólf sinnum í heimsókn í Byrgið. Voru viðtökur starfsmanna eins og best verður á kosið og samstarf því gott og ánægjulegt.

Til viðbótar þessari athugun var lagt mat á rekstrarkostnað Byrgisins á ári, en ljóst er að reksturinn stendur ekki undir sér með meðferðargjöldum einum saman og því söfnunarfé sem því hefur áskotnast. Skuldir Byrgisins er talsverðar. Byrgið hefur notið opinberra styrkja á undanförnum árum sem hér segir: Árið 1999 kr. 4 milljónir, árið 2000 kr. 18.4 milljónir og árið 2001 kr. 20.9 milljónir.

Athugun er þeim takmörkum háð að matsmaður er ekki byggingarfræðilega menntaður. Af þessu skapast óvissupbættir varðandi mat á húsakosti Rockville svæðisins. Matsmaður byggir á reynslu sinni í þessu atriði og öðrum, sem stjórnandi í félagsþjónustu í tíu ár og á menntun sinni og reynslu sem sálfræðingur í tæp tuttugu ár.

1. Byrgið, staðsetning og ágrip af opinberum samskiptum

Varnarliðið á Keflavíkurflugvelli er eigandi allra mannvirkja í Rockville. Gerður hefur verið samningur milli íslenskra og bandarískra stjórnvalda þar sem bandarísk stjórnvöld heimila íslenskum stjórnvöldum að nota tiltekin mannvirki til að reka meðferðarheimili fyrir áfengis- og vímuefnaneytendur. Jafnframt hefur verið gerður samningur milli utanríkisráðuneytisins og líknarfélagsins Byrgisins þar sem ráðuneytið heimilar Byrginu afnot af mannvirkjum í sama tilgangi. Báðir samningarnir eru dagsettir 22. mars 1999 og gilda til 22. mars 2001. Þann 21. mars 2001 var þessi samningur framlengdur um þrjá mánuði. Þann 22. júní var nýr samningur gerður um að framlengingu samningsins frá 22. mars 1999 um 21 mánuð, eða til 22. desember 2002, en þá er gert ráð fyrir að bandarísk yfirvöld muni skila Rockvill svæðinu til íslenska ríkisins. Í dag fer því varnarliðið með umráð svæðisins og er þar ekki veitt nein hefðbundin þjónusta sveitarfélags, svo sem löggæsla, heilsugæsla og sorphirðing. Undir venjulegum kringumstæðum mundi svæðið heyra til Sandgerðisbæjar. Ljóst er því að við skil varnarliðsins á svæðinu muni það heyra undir Sandgerðisbæ með þeim sköttum og skyldum fyrir Byrgið og bæjarfélagið sem slíku fylgir. Samkvæmt skilgreiningu á starfsemi Byrgisins sem meðferðarheimili fyrir áfengis- og fíkniefnaneytendur, sbr. bréf utanríkisráðuneytisins til byggingarfulltrúa flugstöðvarsþáðis dagsett 1. nóvember 2000 geta notendur þjónustunnar ekki skráð lögheimili sitt á staðnum. Þeir munu því ekki, ef til kemur, eiga rétt á félagslegri þjónustu frá Sandgerðisbæ í lok samningstímabils, komi til áframhaldandi starfsemi Byrgisins á þessum stað.

Í 6. grein samnings milli varnarmálaskrifstofu utanríkisráðuneytisins og Byrgisins segir að Byrgið skuli afla fullnægjandi vátrygginga hjá viðurkenndu tryggingafélagi fyrir allt innbú sitt og skjólstæðinga sína á hverjum tíma, þar með taldar vátryggingar gegn tjóni af völdum bruna. Skal Byrgið sjá til þess að vátryggingin sé í gildi svo lengi sem félagið hefur afnot af mannvirkjum í Rockville. Þá skuli vátryggingaskjöl liggja fyrir innan tveggja mánaða frá undirritun samnings um afnot Byrgisins af mannvirkjum á landssvæði á Miðnesheiði úr landi jarðar Sandgerðis, svonefnndri Rockville stöð. Samningurinn var gerður milli varnarmálaskrifstofu og Byrgisins, kristilegs líknarfélags þann 22. mars 1999.

Á fundi skipulags- byggingar- og umhverfisnefndar varnarsvæða þann 27. ágúst 1999 voru til umræðu fyrirætlanir Byrgisins um að breyta hluta bygginga í Rockville í meðferðarheimili. Nefndin ítrekaði við málsaðila að áður en til breytinga og endurbryggingu húsa kæmi, þyrfti nefndin að fá að fjalla um uppdrætti að fyrirhuguðum framkvæmdum, sbr. ákvæði byggingarreglugerðar, en samþykktar teikningar voru forsenda fasteignamats og brunabótamats, sem aftur voru forsenda þess að hægt væri að afla nauðsynlegra vátrygginga.

Hinn 18. nóvember 1999 minnir utanríkisráðuneytið Byrgið á skyldur sínar samkvæmt samningi milli ráðuneytisins og Byrgisins og veitir félaginu frest til 3. desember til að efna samninginn. Minnt er m.a. á skyldur Byrgisins til að afla fullnægjandi vátrygginga.

Í bréfi ráðuneytisins, dagsett 18. febrúar 2000, til Byrgisins kemur fram að vátryggingaskjöl vegna starfsemi Byrgisins hafi ekki enn verið lögð fram, en slíkt sé forsenda bæði fjárveitingar og starfseminnar. Segir í bréfinu að “í ljósi þessa verður

Byrginu ekki heimiluð starfsemi í Rockville fyrr en ofangreindra vátrygginga hefur verið aflað”.

Ákvörðun ráðuneytisins leiddi af sér samkomulag milli varnarmálaskrifstofu og Byrgisins dagsett 7. mars um að Byrginu yrðu greiddar eftirstöðvar framlags félagsmálaráðuneytisins samkvæmt fjárlögum árið 2000 að fjárhæð kr. 3.5 milljónir, með þeim skilmálum að Byrgið aflaði þeirra vátrygginga innan fjögurra mánaða sem nauðsynlegar voru.

Sama dag, eða 7. mars, sbr. bréf Sigurðar Thoroddsen, f.h. skipulags- byggingar- og umhverfisnefndar varnarsvæða til Varnarmálaskrifstofu, kom fram að nefndin samþykkti að mæla með við varnarmálaskrifstofu að Magnús R. Guðmannsson yrði ráðinn til að sinna starfi byggingarfulltrúa á Rockville svæðinu vegna þeirra verkefna sem meðferðarheimilið Byrgið var með í undirbúningi. Jafnframt kom fram að aðaluppdrættir af þeim byggingum sem ætlunin var að breyta í meðferðarheimili væru vœtanlegir til nefndarinnar.

Í minnisblaði til ráðuneytisstjóra utanríkisráðuneytisins, dagsett 10. mars 2000 var fjallað um samninginn milli Varnarmálaskrifstofu og Byrgisins, en þar kom fram að ráðuneytið taldi að Byrgið hafi ekki enn hafið starfsemi í Rockville, enda hafi Byrgið ekki aflað þeirra vátrygginga sem samningurinn kvað á um. Ljóst var hins vegar að starfsemi Byrgisins hófst á svæðinu haustið 1999, eftir nokkuð víðtækur endurbætur á nokkrum byggingum svæðisins.

Pann 16. mars 2000 gerði Teiknistofan Örk, Keflavík, tilboð í arkitektateikningar af íbúaskálum nr. 40 til 44 og nr. 59, mótneyti nr. 52 og skrifstofum nr. 62. Tilboðið hljóðaði upp á kr. 728 þ. án vsk. Tilboði stofunnar var tekið og voru ofangreindar teikningar frágengnar og dagsettar á tímabilinu 17.4.2000 til 30.5.2000.

Að sögn Haraldar Valbergssonar hjá Örk, voru aðeins 250 þúsund krónur greiddar þegar vinnan var langt komin og voru því aðeins fjórar teikningar afhentar skipulags- byggingar- og umhverfisnefnd varnarsvæða. Frá og með sl. áramótum hafði Byrgið hins vegar greitt skuld sína við teiknistofuna, og því var skv. Haraldi ekkert því til fyrirstöðu að teiknistofan afhendi teikningar af fimmata svefnskálanum og áætluðu þvottahúsi nr. 59 og að hafist verði handa við endanlegan frágang teikninga af mótneyti og skrifstofum. Hins vegar hafi Byrgið ekki enn farið fram að sú vinna hæfist.

Fram kom í máli Haraldar að hús Rockville svæðisins væru stálgrindahús, vel byggð og að þeim hafi verið mjög vel við halddið á þeim tíma sem þau voru í notkun af hálfu varnarliðsins. Hann taldi að húsin eigi sér langan líftíma, með réttu viðhaldi. Hann lagði áherslu á mikilvægi þess að byggingatæknifraðilega menntaður einstaklingur fylgdist með framkvæmdum á svæðinu og lýsti áhyggjur sínum af að eftirlitslausar framkvæmdir kynnu að rýra burðarþol húsa, eða að öðru leyti stefna öryggi íbúa í hættu.

Í bréfi til Varnarmálaskrifstofunnar, dagsett 13. október 2000 frá Byggingarfulltrúa flugstöðvarsþeðis kom fram að teikningar af fjórum svefnskálum hafi verið lagðar fram af Teiknistofunni Örk fyrir Byrgið hjá skipulags- byggingar- og umhverfisnefnd varnarsvæða. Hins vegar vissi nefndin að fleiri byggingar hafi verið teknar í notkun, en teikningar af þeim höfðu ekki borist. Nauðsynlegt væri að fullnægjandi teikningar bærust nefndinni af öllum húsum í Rockville sem Byrgið notaði eða hygðist nota.

Einnig kom fram að við umfjöllun teikninganna skipti meginmáli hvernig starfsemi Byrgisins væri skilgreind, hvort um væri að ræða venjulegt íbúðarhúsnaði eða húsnaði sem felli undir 110. grein byggingarreglugerðar nr. 441/1998, en önnur og strangari ákvæði gildi um húsnaði skv. þeirri grein, auk þess sem heilbrigðis- og vinnueftirlit kæmi að umfjöllun teikninga og eftirliti.

Nefndin lagði fram þrjár spurningar til Varnarmálaskrifstofu. Þær voru:

Hver er eigandi mannvirkjanna.

Hver hefur umboð til að leggja fram teikningar af breytingum á húsnaðinu.

Hvernig er starfsemi í húsunum skilgreind.

Svar ráðuneytisins barst þann 1. nóvember 2000. Fram komur að varnarliðið á Keflavíkurflugvelli væri eigandi húsanna, að Byrgið skyldi annast og bera allan kostnað af nauðsynlegum endurbótum, þ.m.t. að leggja fram teikningar vegna breytinga og, sem er ef til vill megin atriði, að ráðuneytið taldi starfsemina falla undir 110. gr. byggingarreglugerðar. Af þessu má ráða að skilningur ráðuneytisins væri sá að um stofnun væri að ræða, sbr. 2. grein samnings frá 22. mars 1999, en þar segir að Byrginu sé heimiluð afnot af mannvirkjum í Rockville "til þess að reka þar meðferðarheimili fyrir áfengis- og vímuefnaneytendur". Ennfremur segir að öll önnur starfsemi á vegum Byrgisins í Rockville sé háð samþykki ráðuneytisins.

Þann 9. mars 2001 barst erindi frá Magnúsi R. Guðmannssyni, byggingarfulltrúa flugstöðvarsþeðis, f.h. skipulags- byggingar- og umhverfisnefndar varnarsvæða, til varnarmálaskrifstofu, þar sem fram kom að teikningar af öllum þeim mannvirkjum sem Byrgið hafi notað eða hygðist nota vegna starfsemi sinnar höfðu ekki borist, þrátt fyrir að ftrekað hafi verið eftir því gengið og jafnframt hafi lögboðnir aðilar, svo sem Eldvarnareftirlit slökkviliðsins á Keflavíkurflugvelli, Heilbrigðiseftirlit Suðurnesja og Vinnueftirlit ríkisins því ekki heldur getað fjallað um teikningarnar. Lýsir nefndin yfir áhyggjum sínum, sérstaklega af öryggi fbúanna.

Eins og áður sagði var upphaflegur samningur milli Varnarmálaskrifstofu og Byrgisins framlengdur um þrjá mánuði, eða til 22. júní 2001, þrátt fyrir að Byrgið hafi ekki staðið við ýmis ákvæði samningsins, ekki síst 6. gr. þar sem kveðið er á um vátryggingar.

Sami samningur var síðan framlengdur til 22. desember 2002.

2. Húsakynni

Hér á eftir verður reynt að gera grein fyrir helstu framkvæmdum sem gerðar hafa verið á húsakynnum á Rockville svæðinu. Jafnframt verður reynt að meta hversu mikið þarf að gera til að húsakynni og starfsemi standist skoðun byggingareftirlits, eldvarnareftirlits, heilbrigðiseftirlits og vinnueftirlits. Matsmaður leggur áherslu á að kostnaðarmatið byggir á hans eigin mati og eru óvissuhættir talsverðir. Reiknað er með lágmarkskostnaði og að verulegur hluti framkvæmda sé unninn af starfsmönnum og skjólstæðingum Byrgisins, þó undir eftirliti og leiðsögn tæknimenntaðs aðila. Jafnframt er reiknað með að rafmagnsvinna og pípulögn sé unnin af fagmönnum og

að ekki sé um neinar breytingar að ræða sem hafa áhrif á burðarþol húsanna, né önnur öryggisatriði.

Augljóst er, miðað við lýsingar starfsmanna og miðað við það sem má ráða af gögnum málsins, að starfsmenn hafa nú þegar lagt geysilega vinnu í endurnýjun húsanna. Ljóst er einnig að þessi vinna hefur öll miðað við að Byrgið ætti sér samastað á Rockville svæðinu lengur en í tvö ár.

Á Rockville svæðinu eru 25 hús. Þar af eru 15 íbúðaskálar, 3 verkstæðisbyggingar (frystiklefar, lagerhúsnæði, trésmíðaverkstæði, bíosalur, bílaverkstæði, járnsmíðaverkstæði og bílapvottastöð), íþróttahús, mótneytisbygging, samkomuhús, skrifstofubygging og 3 óskilgreindar byggingar. Þak einnar verkstæðisbyggingarinnar fíll niður í nóvember sl. Þar var járnsmíðaverkstæði og bílaverkstæði. Um aðflutt hús mun vera að ræða og jafnframt elsta hús svæðisins. Því virðist þetta tilvik ekki gefa tilefni til að ætla að hús svæðisins séu léleg, eða hættuleg, sbr. álit starfsmanns Teiknistofunnar Arkar, sem telur hús svæðisins almennt vera vel byggð og að þeim hafi verið mjög vel við haldið á meðan varnarliðið hafði afnot af þeim.

Í notkun eru 10 byggingar, þ.e. 7 íbúðaskálar, þar af 5 að fullu, 1 verkstæðishús, mótneytisbygging og skrifstofubygging.

Unnið er að lagfæringum í íþróttahúsi.

Rafmagn hefur verið lagt að öllum húsum svæðisins. Hins vegar hefur aðeins verið lagt rafmagn í töflu í 7 íbúðaskála, mótneyti og skrifstofubyggingu og íþróttahús að hluta. Í þrjá íbúðaskála og trésmíðaverkstæði hefur verið lagt rafmagn með framlengingarsnúrum. Hitaveita hefur verið lögð í alla íbúðaskála á svæðinu, mótneyti og skrifstofubyggingu.

Hér á eftir verður reynt að gera nokkra grein fyrir þeim framkvæmdum sem þegar hafa farið fram á húsum á Rockville svæðinu og jafnframt reynt að áætla þann kostnað sem til þarf, til að koma þeim húsum og öðrum, sem Byrgið vill taka í notkun, í nothæft ástand. Mikilvægt er að hafa í huga að ekkert lögbundið eftirlit hefur farið fram á byggingunum og kann það, ef til kemur, að auka kostnað talsvert, t.d. vegna brunavarna. Heildarkostnaður til að koma öllum húsum, sem Byrgið vill koma í nothæft ástand er áætlaður kr. 53 til 57 milljónir, að lágmarki. Hér er um allar byggingar á svæðinu að ræða, nema ratsjárkúlur og hús nr. 72, 75, 78 og 06. Reiknað er með að hægt verði að hýsa allt að 110 til 120 manns í Byrginu. Eftirtektarvertr er hversu mikið starfsmönnum og vistmönnum hefur tekist að koma í verk við lagfæringu húsanna og er ljóst að öll vinna, þrátt fyrir að ekki er um fagfólk að ræða, er innt af hendi af mikilli einurð, vandvirknii og framsækni.

2.1. Endurnýjun húsakynna

2.1.1. Skrifstofubygging nr. 62

Þegar framkvæmt:

Nýir ofnar, nýjar vatnslagnir, allt rafmagn, öll ljós ný. Upprunaleg góllefni, en hreinsuð. Ný gler í öllum gluggum. Skipt um klósett og vask. Ný hitaveitulögn að húsi.

Það sem eftir er að gera og kostnaður:

Frágangsvinna, málning, brunavarnarkerfi.

Kostnaður er áætlaður kr. 1 milljón.

2.1.2. Íbúðaskálar, nr. 32, 33, 40 til 44 og 53 til 60.

Hver skáli er 219 fermetrar, með 8 til 11 herbergum.

Þegar framkvæmt:

Gengið hefur verið frá 7 íbúðarskálum nr. 40 til 44 og 53 og 60. Í þeim er rafmagn og hiti og skipt hefur verið um glugga og gler. Gert hefur verið við skemmdir á veggjum og salerni.

Það sem eftir er að gera og kostnaður:

Mjög líklega þarf að endurnýja allar vatnslagnir í húsunum sem virðast hafa farið illa þegar byggingar voru óupphitaðar (verulegt tjón varð í húsi nr. 57 þegar heitavatnslögn gaf sig). Úttekt hefur ekki farið fram á rafmagni.

Ganga þarf betur frá hreinlætisaðstöðu í húsum nr. 40 til 44, 53 og 60. Setja þarf upp brunavarnarkerfi.

Kostnaður vegna efnis og vinnu er áætlaður kr. 6.0 milljónir.

2.1.3. Íbúðaskálar nr. 32, 33, 54 til 59 alls 8 skálar.

Þegar framkvæmt:

Allir skálarnir eru upphitaðir

Það sem eftir er að gera og kostnaður:

Rafmagn er ófrágengið. Mjög misjafn er hversu mikið þarf að endurnýja innviði skálanna. Sérstaklega þarf að lagfæra baðherbergi og þvottaherbergi auk hreinsunar, málningarvinnu og smíðavinnu á herbergjum. Mjög líklega þarf að endurnýja allar pípulagnir og hugsanlega skolplagnir. Setja þarf upp brunavarnarkerfi.

Kostnaður vegna efnis og vinnu er áætlaður að lágmarki 1.5 til 2.0 milljónir á skála, eða alls 12 til 16 milljónir.

Reiknað er með að hús nr. 59 verði notað sem þvottahús og félagsaðstaða og hús nr. 33, sem áður var kjörbüð og rakarastofa verði nýtt sem aðstaða undir léttan iðnað.

Þannig eru sex skálar eftir fyrir hugsanlega íbúa.

2.1.4. Mötuneyti, hús nr. 52.

Þegar framkvæmt:

Húsið er 380 fermetrar, skipt upp í matsal, sem jafnframt er samkomusalur og eldhús sem aftur skiptist upp í framreiðsluhluta, matreiðslusal, geymslu, frystirými, kæli og uppvask. Matsalur er endurnýjaður. Skipt hefur verið um gólfefni, glugga og gler, ljós og annað í innrými sem þurft hefur endurbóta við. Salurinn er snyrtilegur.

Gengið hefur verið frá hitalögnum og rafmagni.

Það sem eftir er að gera og kostnaður:

Viðgerð og endurbætur á móttökugangi við eldhús, viðgerð á frysti- og kæliklefum, vinnslína er ófrágengin í uppaski og kjötvinnslurými, eldunaraðstaða og vinnuaðstaða í eldhúsi er ábótant, hreinlætisaðstaða er slæm, loftræsting er ekki fyrir hendi, mûrskemmdir eru í lofti fyrir ofan eldunartæki, steypuskemmdir í hornum, gólf þarfnað viðgerða, rafmagn ófrágengið að hluta, hitalög er engin í eldhúsi, lagerrými ófullnægjandi, starfsmannaaðstaða ófullnægjandi, framreiðsluborð ófrágengið og ýmissi málningarávinnu er ólokið. Salernisaðstaða er ekki frágengin. Brunavarnarkerfi vantar.

Eldhúsið þjónar í dag 35 til 45 manns, en vilji er til að auka þennan fjölda verulega. Kostnaður vegna efnis og vinnu er áætlaður að lágmarki 8 milljónir.

2.1.5. Samkomuhús nr. 51

Þegar framkvæmt:

Skipt hefur verið um glugga og gler.

Það sem eftir er að gera og kostnaður.

Samkomuhúsið er um 380 fermetrar, með stórum samkomusal, hliðarsal og nokkrum minni vistarverum. Skipta þarf um gólfefni, loftplötur að töluverðu leyti og veggplötur að einhverju leyti. Leggja þarf hitalagnir, kaldavatnslagnir og rafmagn í húsið. Laga þarf hurðir og hreinlætisaðstöðu, hugsanlega skolplagnir. Brunavarnarkerfi.

Áætlaður efniskostnaður og vinna er 6.0 milljónir að lágmarki. Ekki er reiknað með neinum búnaði.

2.1.6. Íþróttahús.

Þegar framkvæmt:

Allar vatnslagnir eru nýjar, en ofnar gamlar. Skipt hefur verið um glugga og rúður. Drenlögn hefur verið sett í kringum húsið. Húsið hefur verið einangrað og hiti kominn á og gengið hefur verið frá rafmagnstöflu, en ýmis raflagnavinna eftir. Frágengið inntak hitaveitu.

Það sem eftir er að gera og kostnaður:

Gengið hefur verið frá gólfí að hluta. Stærstur hluti þess mun verða málaður. Eftir er að ganga frá hreinlætisaðstöðu, sturtuklefum, gufubaði og hurðum og gólfefnum í forskála. Rafmagnslögn er eftir í fremri hluta hússins, svo og vatnslagnir og frágangur ljósa í öllu húsinu. Hins vegar ber að geta þess að mikil er þegar fyrir hendi í fremri hluta hússins. T.d. eru böð flísalögð, svo og sturtuklefari og saunaklefari er heillegur með rafmagnsofni. Brunavarnakerfi.

Áætlaður kostnaður vegna efnis og vinnu eru 8 milljónir.

2.1.7. Íþróttasalur, hliðarhús.

Þegar framkvæmt:

Ekkert.

Það sem eftir er að gera og kostnaður:

Leggja rafmagn og hita, ganga frá hita- og rafmagnslögnum. Endurnýja alveg gólf. Hreinsa út. Ljós. Málningarvinna. Litlar skemmdir á innveggjum. Einangra. Drena í kringum húsið.

Áætlaður kostnaður 7 milljónir.

2.1.8. Bílaverkstæði og járnsmiðaverkstæði, bygging nr. 06.

Byggingin er ónýtt, en þakgrind hefur gefið sig. Húsið mun vera elsta húsið á svæðinu og var flutt á staðinn. Lögð hafði verið töluberð vinna í húsið, sérstaklega járnsmiðaverkstæðishluta. Mikilvægt er að fjarlægja húsið sem fyrst vegna slysaþættu.

2.1.9. Hús nr. 36 og 37. Bíosalur, trésmiðaverkstæði, lager og frystigeymslur.

Áætlað er að bílaverkstæði komi í stað lagers.

Þegar framkvæmt:

Búið að skipta um glugga og gler.

Það sem eftir er að gera og kostnaður:

Byrgið mun leggja áherslu á að koma bíosal og frystigeymslum í lag, en leggur höfuðáherslu á trésmiðaverkstæði og bílaverkstæði. Allur frágangur rafmagns og heitveitu er eftir, svo og annar nauðsynlegur frágangur.

Fyrir utan búnað og tæki má ætla að kostnaður við bílaverkstæði, trésmiðaverkstæði og kvíkmyndasal geti orðið allt að 5.0 milljónir. Mjög erfitt er að áætla kostnað vegna annarra hluta hússins, sem gæti þó orðið verulegur, t.d. hefur engin athugun farið fram á hvort frystiklefar og nauðsynleg tæki séu í lagi. Brunavarnarkerfi.

2.1.10. Hús nr. 07, þvottastöð.

Þegar framkvæmt:

Hús hreinsað og hurðir lagaðar. Ekki er gert ráð fyrir teljandi kostnaði við breytingar, en ráðgert er að flytja járnsmiðaverkstæði þangað.

2.2. Trygging húsakynna

Í 2. mgr. 6. gr. samnings Byrgisins við utanríkisráðuneytið segir að Byrgið skuli afla fullnægjandi vátrygginga hjá viðurkenndu tryggingafélagi fyrir allt innbú sitt og skjólstæðinga sína á hverjum tíma, þar með taldar vátryggingar gegn tjóni af völdum bruna. Skal Byrgið sjá til þess að vátryggingin sé í gildi svo lengi sem félagið hefur afnot af mannvirkjum í Rockville, sbr 2. gr. samningsins. Vátryggingaskjöl skulu liggja fyrir innan tveggja mánaða frá undirritun samningsins.

Þetta ákvæði samningsins hefur ekki verið efnt af hálfu Byrgisins.

3. Saga Byrgisins, starfsfyrirkomulag og notendur

Byrgið er kristilegt líknarfélag, stofnað af Guðmundi Jónssyni 1. desember 1996.
Tilgangur Byrgisins er, sbr. bréf skrifstofustjóra Byrgisins, dagsett 20.12.2001:

“Að hýsa heimilislausa vímuefnaneytendur og veita þeim öfluga meðferð sem dregur úr og jafnvel læknar fíkn þeirra og óstöðugleika og kveikir hjá þeim von um bata og betra líf. Ennfremur að veita þeim alhliða þjónustu og stuðning umfram það sem gengur og gerist á svipuðum stofnunum, án þess þó að kosta til þess miklum fjármunum hins opinbera, né að ganga inní afskipti eða undir yfirráð hins opinbera. Það er algjört frumskilyrði fyrir starfseminni í heild, að hin eiginlega kristilega hugsjón sé ávallt í sínu upphaflega formi. Við vitum fyrir vist að tilkoma og framtíð starfseminnar er að öllu leyti fólgin í þessari uppsprettu”.

Starfsemi Byrgisins hófst með því að húsnæði að Hvaleyrarbraut 23, Hafnarfirði var leigt til að sinna 12 einstaklingum. Í júní 1997 var jafnframt húsnæði að Vesturgötu 18 í Hafnarfirði tekið á leigu sem áfangaheimili fyrir 16 til 18 einstaklinga. Fyrsta október 1997 tók síðan Byrgið Hlíðardalskóla á leigu af Aðventistum. Samkvæmt upplýsingum frá forstöðumannni Byrgisins voru skjólstæðingar líknarfélagsins á árunum 1998 og 1999 um 80 til 100 manns.

Þann 22. mars 1999 var Byrginu, með samningi, leyft að flytja starfsemi sína á Rockville svæðið. Starfsemi hófst þar um haustið sama ár, eftir umtalsverða endurnýjun á sumum byggingum svæðisins, en ekki hafði verið starfsemi á svæðinu um fimm ára skeið. Til að byrja með nutu aðeins um 20 einstaklingar aðstoðar Byrgisins, en eru í dag milli 40 og 45. Starfsemi áfangaheimilisins á Vesturgötu var hætt í janúar 2001. Afeitrun á Hvaleyrarbrautinni mun hafa verið haldið áfram um skeið, en var að fullu hætt í maí 2001.

Frekar hefur því dregið úr starfsemi Byrgisins á undanförnum misserum vegna þeirra endurbóta sem hefur verið ráðist í Rockville svæðinu. Starfseminni er þó ætlað að aukast að umfangi næstu mánuði, en gert er ráð fyrir að tveir íbúaskálar, með alls 20 herbergjum verði opnaðir á næstunni.

3.1. Starfsfyrirkomulag.

Stjórn Byrgisins:

Guðmundur Jónsson, formaður og jafnframt forstöðumaður Byrgisins

Halldór Hestnes (hefur sagt af sér)

Leifur Ísaksson (hefur sagt af sér)

Hilmar Baldursson

Guðmundur Davíðsson

Matsmaður telur ekki heppilegt að forstöðumaður Byrgisins sitji í stjórn og það sem formaður. Jafnframt er rétt að benda á að stjórnin mun ekki hafa komið saman í u.p.b. eitt ár.

Forstöðumaður:

Guðmundur Jónsson

Er ábyrgur fyrir starfsemi og rekstri Byrgisins. Sér um ráðningar og hefur með höndum starfsmannastjórn. Ber ábyrgð á opinberum samskiptum. Tekur ákvarðanir um breytingar, öll umsvif og dagskrárgerð. Heldur fyrirlestra, sinnir viðtölum við fbúa og starfsmenn. Skipulegur meðferð. Er á bakvakt.

Skrifstofustjóri:

Steinunn Marinósdóttir

Ber ábyrgð á daglegum rekstri Byrgisins og sinnir öllum daglegum samskiptum við starfsmenn. Annast gerð allra skýrslna um starfsemina, annast bréfaskriftir, útreikninga, áætlanagerð, annast styrkbeiðnir, skjalavörslu og bókhaldsgögn. Hefur eftirlit með birgðaöflun og annast samskipti við stuðningsfyrirtæki. Annast öll samskipti við Forvarnardeild lögreglunnar, félagsþjónustu sveitarfélaga, Tryggingarstofnun ríkisins og aðra opinbera aðila vegna skjólstæðinga. Gerir útskriftarætlanir, stuðningsáætlanir, sinnir viðtölum við skjólstæðinga, hefur umsjón með samfélagsþjónustu í samvinnu við Fangelsismálastofnun ríkisins. Innheimitr meðferðargjöld, annast greiðslu reikninga og launa. Sinnir læknaritarastarfi. Hefur umsjón með innskráningu og útskrift, tekur á móti nýjum fbúum og aðstoðar lækni í viðtölum. Ritar læknabréf og ýmsar beiðnir, ber ábyrgð og hefur umsjón með lyfjagjöf.

Um mjög duglegan og hæfan starfsmann er að ræða, en ofhlaðinn verkefnum. Vinnutími er óeðlilega langur. Allt skrifstofuhald hvílir á starfsmanninum og enginn er í aðstöðu til að leysa hann af. Allt innra starf Byrgisins er því mjög viðkvæmt fyrir áföllum.

Lögmaður:

Er í stjórn Byrgisins. Veitir lögfræðilega aðstoð fyrir Byrgið, aðstoðar forstöðumann og skrifstofustjóra vegna fjármála og opinberra samskipta. Sækir mál fbúa Byrgisins. Annast samningagerð við lánadrottna fbúa og aðstoðar þá gagnvart dómskerfinu ef ástæða er til.

Viðhaldsstjóri, svæðisvakt

Heldur skrá yfir eignir, s.s. húsbúnað og tæki. Annast viðhald á húseignum. Annast efniskaup vegna viðhalds. Umsjón með dæluhúsi og svæðinu almennt.

Móttökustjóri

Starfar á vöktum undir eftirliti skrifstofustjóra. Tekur á móti fbúum til meðferðar. Skráir persónulegar upplýsingar við komu. Heldur skrá yfir útskriftir. Annast aðhlynningu þeirra sem eru veikir, færir þeim t.d. mat í rúmið og fylgist með líðan þeirra. Gefur nauðsynleg lyf undir eftirliti og í samvinnu við lækni og skrifstofustjóra.

Símvarsла

Svæðisvakt

Fjórir aðilar skipta með sér vöktum.

Yfirumsjón með svæðinu, sjá um að reglum um umgengni og útivist sé framfylgt, að snyrtilega sé gengið um svæðið og skála, að allar bilanir séu tilkynntar viðhaldsstjóra, að hlið sé lokað að kveldi og að óviðkomandi séu ekki á ferð um svæðið.

Símaþjónusta við sbúa.

Stjórnandi útivinnu

Yfirstjórn verkstæða og vinnusvæða. Velur sbúa í hin ýmsu störf. Veitir vinnuráðgjöf, vinnuvuðtöl, kennslu í handverki og starfsþjálfun. Annast einnig lfkamspjálfun og æfingar sbúa.

Bílstjóri, birgðaöflun

Ekur sérstökum birgðabíl two til þrjá daga vikunnar. Sækir allar matvörur, byggingarefnir og annað það sem draga þarf að svæðinu. Sér um að losa svæðið við umbúðir og annað það sem þarf að henda. Annast einnig kynningarstarf fyrir Byrgið.

Matreiðsla

Yfirmatreiðslumaður og birgðavörður. Móttaka og eftirlit matvæla og meðferð þeirra. Eldar viku í senn, vinnutími 08:00 til 19:00.

Aðkeypt vinna tengd meðferðarstarfi

Læknir

Umsjón og ábyrgð á heilsugæslu og lyfjameðferð sbúa. Reglulegar vitjanir, einu sinni til tvívar í Byrgið. Bakvakt.

3.2 Notendur

Af svörum viðmælenda, bæði sbúa og annarra sem sinna störfum fyrir Byrgið, má draga þá ályktun að í Byrgið koma þeir einstaklingar sem hafa brennt allar brýr að baki sér. Þetta eru einstaklingar sem í langflestum tilvikum hafa gengið í gegnum öll stig neyslunnar, mannvirðingar og sjálfshjálpar. Í flestum tilvikum er um að ræða erfiða æsku, áralanga drykkjusögu, margar misheppnaðar áfengismeðferðir og enn fleiri afeitranir. Þessir einstaklingar hafa í mörgum tilvikum drukkið frá sér öll fjölskyldutengsl, hafa stundað vændi eða afbrot til að fjármagna neyslu sína og eru án sjálfsvirðingar og þess sjálfssöryggis sem til þarf til að takast á við hið hefðbundna lff.

Í lang flestum tilvikum er um heimilislausa einstaklinga að ræða sem hafa ekki að neinu athvarfi að hverfa. Sumir hverjir líta því á Byrgið sem heimili sitt um lengri eða skemmrí tíma. Í viðtöllum kemur fram sú skoðun að skjólstæðingar Byrgisins séu þeir sem er neitað um meðferð á hinum hefðbundnu meðferðarstofnunum. Þeir séu vonlausir fyrri “sjúklingar”, “botnfall”, “þungaviktarfólk” þess hóps sem á, eða hefur átt við neysluvandamál að etja.

Persónugerð einstaklinga er afar misjöfn: Einstaklingum ægir saman sem eiga við geðræn vandamál að etja, vitsmunaskerðingu, persónuraskanir og aðra erfiðleika sem eru afleiðingar ævilangrar notkunar vímugjafa, hvort heldur er áfengi, ólöglegra vímugjafa eða læknalyfja.

Í heild er um einstaklinga að ræða sem eru félagslega, tilfinningalega og lískamlega illa farnir af misnotkun vímugjafa og þurfa því á að halda langtíma endurhæfingu, og í sumum tilvikum langtíma athvarfi til búsetu. Vegna þessa virðist Byrgið þjóna, margháttuðu hlutverki sem blandast meðferðinni. Það gegnir í fyrsta lagi félagslegu hlutverki sem húsaskjól, í öðru lagi tilfinningalegu hlutverki sem vin þar sem einstaklingar styðja hvern annan með virðingu, kærleika og uppörvun og í þriðja lagi sem hressingarstofnun, þar sem fram fer tímabundinni afeitrun, regluleg næring og hvíld.

Til að átta sig nánar á aðstæðum einstaklinga í Byrginu kannaði matsaðili upplýsingar sem fyrir lágu um þá 36 einstaklinga sem voru til meðferðar. Jafnframt var talað við 12 þeirra. Niðurstöður fara hér á eftir.

3.2.1. Lögheimili íbúa

Reykjavík: 19

Hafnarfjörður: 7

Kópavogur: 3

Vestmannaeyjar: 3

Garðabær: 1

Akranes: 1

Reykjanes: 1

Húsavík: 1

3.2.2. Aldur íbúa

Íbúar undir 21 árs: 1

Íbúar 21 árs til 30 ára: 7

Íbúar 31 árs til 40 ára: 8

Íbúar 41 árs til 50 ára: 16

Íbúar 51 árs og eldri: 4

3.2.3. Samfelld neysla fyrir komu

Tuttugu fbúar höfðu verið í neyslu vímugjafa í fjórar vikur eða minna fyrir síðustu komu og átta einstaklingar í hálft ár eða lengur. Athyglisvert er hversu margir hafa stutt neyslutímabil fyrir komu. Líkleg skýring er annars vegar góð samvinna Byrgisins við Forvarnardeild löggreglunnar og áfengisdeild Landspítala – Háskólasjúkrahúss og hins vegar að Byrgið hafi gert sig gildandi sem meðferðar- og endurhæfingarsambýli í huga þeirra sem annað hvort þurfa á þjónustu þess að halda, eða þeirra sem benda á það sem marktækt úrræði.

3.2.4. Örorka

17 fbúar nutu örorkugreiðslna frá Tryggingastofnun ríkisins, eða tæplega helmingur fbúa.

3.2.5. Alvarlegir sjúkdómar

Sjö fbúar áttu við alvarlega sjúkdóma að etja, eins og geðveiki, hjartveiki, MS, og lifrabólgu C.

3.2.6. Hjúskaparstaða

Aðeins þrír aðilar voru í sambúð eða giftir. Fimmtán fbúar áttu börn sem heir voru í misjafnlega miklum tengslum við. Einn fbúanna átti sex börn, þar af fjögur í alvarlegrí neyslu.

3.2.7. Húsnæði

Helmingur fbúanna átti ekki í eigið húsnæði að venda, hvorki eignar- eða leiguhúsnæði. Enginn fbúanna átti eigið húsnæði og húsnæði því óöruggt.

3.2.8. Atvinna

Níu fbúar áttu vísa vinnu, eða voru í vinnu. Þar af störfuðu fimm innan Rockville. Það virtust því aðeins vera fjórir sem höfðu örugga atvinnu fyrir utan Rockville. Tólf fbúar höfðu ekki unnið í fjóra mánuði eða lengur. Aðrir sögðust fara öðru hvoru í vinnu, aðallega á sjóinn eða í almenna verkamannavinnu, en svo virðist sem sú atvinna væri stopul.

3.2.9. Menntun

Af 36 fbúum voru tíu án grunnskólaprófs og sextán aðeins með grunnskólapróf. Menntunarstaða sbúa var því mjög slök og því líklegt að lestrar- reiknings- og skriftarkunnáttu væri lítil í mörgum tilvikum.

3.2.10. Hvenær hófst neysla

Í tíu tilvikum hófst neysla áfengis fyrir fjórtán ára aldur og í tuttugu tilfellum fyrir sautján ára aldur. Vel yfir helmingur sbúa hafði því byrjað neyslu mjög snemma á

ævinni og bendir slíkt til að það hafi verulega áhættu í för með sér með tilliti til líkinda á áframhaldandi neyslu.

3.2.11. Fjöldi meðferða í Byrginu og annars staðar

Svo virðist sem flestir sbúar hafi átt sér sögu um meðferð á ýmsum meðferðarstofnunum fyrir komu í Byrgið. Dæmi voru um sbúa sem höfðu farið um sjótíu sinnum í afvötnun, en aðeins örfáar heilar meðferðir. Einn sbúi um fimmtugt hafði farið í 42 afvatnanir á Vogi og 11 eftirmeðferðir þar, 7 meðferðir í Hlaðgerðarkoti, 6 á 33a, 3 á Vífilsstöðum og 2 á deild 10 á Kleppi.

Aðeins 6 einstaklingar voru að fara í sína fyrstu meðferð í Byrginu. Fjöldi koma í Byrgið var mismunandi. Tuttugu sbúar voru þar í fyrsta sinn, átta hafa verið í fimm skipti eða oftar, þar af tveir oftar en sextán sinnum.

Flestir sbúanna áttu því sögu um meðferðir á óliskum meðferðarstofnunum áður en þeir komu í Byrgið. Þessir sbúar höfðu ekki náð árangri annars staðar, þrátt fyrir ítrekaðar tilraunir. Ekki var heldur gefið að þessir sbúar næðu árangri í Byrginu. Hins vegar virtist nokkuð ljóst að tilfinningaleg og félagsleg staða, ásamt heilsufari margra þessara sbúa væri með þeim hætti að hefðbundin meðferð myndi ekki duga þeim. Jafnvel má spyra hvort það geti verið í sumum tilvikum að meginmarkmið sé ekki að ná þeim endanlega frá óreglu, heldur frekar að gera þeim lífið bærilegra þau tímabil sem þeir ná að staldra við frá óreglu. Þá ber einnig, í því samhengi, að hafa í huga skyldur sveitarfélaga til að sjá einstaklingum fyrir húsnæði.

3.2.12. Ví mugjafar

Af þrátíu og fimm sbúum höfðu fimmtán eingöngu neytt áfengis. Þrír höfðu eingöngu neytt ólöglegra fískniefna, en aðrir höfðu neytt þess sem þeir náðu í, áfengi, kannabisefna, amfetamíns og læknalyfja.

3.2.13. Misnotkun áfengis í fjölskyldu

Í tveimur af hverjum þremur tilvikum höfðu sbúar alist upp við óreglu foreldra. Þrisvar sinnum algengara var að faðir hefði verið í óreglu, en móðir. Í engu tilviki var móðir ein um að vera í óreglu.

3.2.14. Íbúi Byrgisins

Út frá gögnum og viðtölum má segja að meiri líkur en minni, séu á að sbúi Byrgisins sé fjörtíu til fimmtíu ára heimilislaus og eignalaus karlmaður, öryrki með lögheimili í Reykjavík. Hann hefur verið í daglegri neyslu í allt að fjórar vikur áður en hann kemur í Byrgið, þá í sumum tilvikum mjög illa á sig kominn. Hann er einhleypur og barnlaus, eignalaus, atvinnulaus, menntunarsnauður og á að baki margra ára neyslu, allt frá tólf til þrettán ára aldri. Hann er vinsamlegur, óðruggur og hjálparþurfi og tilfinningalega og félagslega merktur af vonleysi, skömm og sektarkennd sem áralöng neysla hefur haft í för með sér.

Í viðtölum kom fram að þeir einstaklingar sem leita til Byrgisins séu í mörgum tilvikum álitnir vonlaus tilfelli, "götufólk", sem hafa farið í ótal meðferðir hingað og

þangað og í mörgum tilvikum verið neitað um frekari meðferð á þessum stöðum. Talað er um “þungaviktarfólk” og “botnfall”, fólk sem hefur brennt allar brýr að baki sér, sóað lífi sínu, er kröfulaust, einangrað frá ættingjum sínum og í sumum tilvikum svipt börnum sínum, fólk sem oft á sér ekki viðreisnar von sem þáttakendur í kröfuhörðu samkeppnisþjóðfélagi, sé hrætt við þjóðfélagið og hafi því afar veikar forsendur til að takast á við það.

Á tímabilinu 1.10.1999 til 1.5.2001 voru samtals 151 innritun í Byrgið á Rockville svæðinu. Að baki þessum innritunum stóðu 141 einstaklingur sem gerir endurkomuhlutfall mjög lágt og bendir til talsverðs stöðugleika skjólstæðinga. Miðað við þennan fjölda má ætla að á tímabilinu 1.1.2000 til 31.12.2000 hafi 95 einstaklingar innritast í Byrgið á Rockville svæðinu. Líklegt er þó að þessi fjöldi hafi verið aðeins meiri, þar sem Byrgið var ekki komið í fulla starfsemi haustið 1999.

4. Meðferð Byrgisins og árangur

Meðferðarpláss í Byrginu eru 45 og fer fjölgandi. Óheimilt er með öllu að neyta áfengis eða ólöglegra vímuefna í Byrginu og er viðkomandi tafarlaust vísað á brott komi slíkt til. Íbúar gangast undir ákveðnar húsreglur varðandi útvist, bæjarleyfi og hegðun.

Bíblían liggur til grundvallar þeirri hugmyndafræði sem einkennir meðferð Byrgisins, sem er langtíðameðferð. Haldnir eru Bíblíusporafundir, bænastundir, samkomur, hópfundir og stuðningsviðtöl, auk þess sem áhersla er lögð á að íbúar taki þátt í uppbyggingu Rockville og hljóti þar með vinnuþjálfun sem muni nýtist þeim eftir meðferð. Í meðferðinni er ekki litið til fortíðar heldur er lögð áhersla á það ástand sem til staðar er og einblínt á að byggja upp íbúa til þátttöku í samfélagit Þó má ástandi leik. Lögð er áhersla á að íbúar séu í meðferð að minnsta kosti í sex mánuði, en talið er að þeir þurfi mun lengri tíma en einn mánuð til að byggja upp sjálfsmynd sem dugi þeim til að takast á við samfélagið utan Byrgisins.

Ekki er gerður greinarmunur á því hvort einstaklingar séu háðir áfengi, ólöglegum vímuefnum eða eigi við aðra erfiðoleika að etja, svo sem matarfíkn, spilafíkn eða geðveiki, en ljóst er að slíkir erfiðoleikar kalla á sérhæfð úrræði sem Byrgið býr ekki yfir.

Erfitt er að slá neinu föstu um hverjir styrkleikar meðferðarinnar eru, enda liggja ekki fyrir neinar rannsóknir á árangri hennar. Ljóst er að markhópurinn eru einstaklingar sem eru tilfinningalega, félagslega og lískamlega mjög langt gengnir í neyslu og því má búast við minni árangri en ella, enda hafa þessir einstaklingar, í mörgum tilvikum að litlu eða engu að hverfa eftir meðferð. Þó má ætla að styrkurinn felist m.a. í:

- a) Trúnni. Fram kemur í viðtolum að margir íbúar hafa misst alla trú á sjálbum sér og því sé það styrkur að leita í Bíblíuna. Það hafi gefið þeim nýja von.
- b) Hvatningu. Starfsmenn Byrgisins eru allir fyrrverandi neytendur. Samskipti þeirra við nýja íbúa virðist einkennast af þolinmæði, vinsemd og hvatningu.
- c) Lengd meðferðar. Byrgið gerir ráð fyrir að íbúar dvelji í meðferð í sex mánuði eða lengur. Miðað við félagslegt, tilfinningalegt og lískamlegt ástand þeirra sem koma

í Byrgið má gera ráð fyrir að flestir þeirra séu í þörf fyrir húsnæði og aðhlynningu til lengri tíma.

d) Samféluginu. Aðstæður í Rockville eru með þeim hætti að fjörtu til fjörtu og fimm einstaklingar mynda þar eins konar samfélag sem byggist á ábyrgð hvers og eins, tillitssemi, samheldni og hlutverkum þannig að þetta sambýlisform gangi upp. Í mörgum tilvikum hafa einstaklingar ekki upplifað í mörg ár slíka samábyrgð og samkennd úti í þjóðféluginu og getur þetta í sumum tilvikum gert þann gæfumun sem til þarf til að einstaklingum auðnist að láta af neyslu.

e) Uppbyggingu/sameiginlegum markmiðum. Þó nokkur þáttur í meðferð Byrgisins er sú uppbygging sem er í gangi á staðnum. Um langtíma markmið er að ræða í huga fólks, þar sem reynt er að virkja sem flesta í uppbyggingu staðarins. "Ofurbjartsýni", eldmóður og raunveruleg viðfangsefni hvetja fólk til þáttöku, sem aftur verður liður í meðferðinni. Í Byrginu eiga allir að vera jafnir.

Mikilvægt er, eins og áður hefur verið nefnt, að hafa í huga margbreytileika íbúanna. Ekki er aðeins um að ræða einstaklinga sem eiga sér margra ára neyslusögu, heldur einnig einstaklinga sem eiga við ýmis annars konar vandamál að etja. Því eru þarfir þessara íbúa mjög mismunandi, ekki síst þegar haft er í huga að margir hverjir eiga einnig við misþroska að etja, geðræn vandamál og geðveiki og enn fleiri koma í Byrgið beint úr fangageymslum löggreglunnar, en tölur sína að allt að helmingur einstaklinga kemur þaðan. Það er því ekki um einsleitan hóp að ræða sem auðvelt er að flokka niður og beita hinum ýmsu meðferðarárræðum við, jafnvel þó Byrgið réði yfir slíkri fagþekkingu. Þess í stað má segja, að Byrgið hafi lagt áherslu á eins konar félagssálfraðilega meðferð þar sem áhersla er lögð á samfélagið, trúna, sameiginlegan stuðning, jöfnuð og hvatningu og að fólk fái þann tíma sem það þarf á að halda. Þannig hefur Byrgið komið til móts við þennan hóp einstaklinga sem aðrar meðferðarstofhanir hafa oft gefist upp á og veitt þeim meðferð, þar sem húsaskjól og öryggi hafa, ekki síður en annað skipt verulegu máli, í sumum tilvikum e.t.v mestu máli. Ekki er hægt að efast um bæði góðan tilgang Byrgisins og að tilurðu þess hafi hjálpað mörgum einstaklingum.

Í viðtöllum við vistmenn og starfsmenn kom fram að vistmenn voru sjálfir látnir taka ábyrgð á sinni meðferð og þar með þáttöku í einstökum atriðum hennar. Með því vildu starfsmenn laða fram ábyrgðarkennd vistmannna sem nýttist þeim, ekki aðeins í Byrginu sjálfu heldur ekki síst utan þess. Starfsmenn lögðu einnig áherslu á þáttöku vistmannna í uppbyggingu staðarins, svo kallaðri vinnuaðlögun og töldu að með því læri þeir ekki aðeins handverk að einhverju leyti, heldur auki slíkt samkennd og sjálfstraut.

Matsmaður leggur áherslu á að meðferðarárangur er afstæður. Í gögnum Byrgisins má sjá að talið er að um 27% íbúa séu án vímuefna eftir meðferð. Óljóst er hvað átt er við með eftir meðferð og einnig er ekki gefinn upp neinn tímaþáttur. Hins vegar er ekki vafí á að það verður að teljast árangur að vera án neyslu í langan tíma í meðferð og mörg dæmi eru um það. Að auki er mikilvægt að hafa í huga, sbr. álit læknis Byrgisins, að íbúar þess þurfa í flestum tilvikum átján til tuttugu og fjögurra mánaða meðferð. Markmið með meðferðinni getur því orðið það að halda íbúum í meðferð í allt að tveim árum, en út frá fjárhagslegu sjónarmiði hlýtur slíkt að vera þjóðfélagslega mjög eftirsóknarvert, hafandi í huga að margir íbúanna eru

heimilislausir, með ýmis önnur vandamál en neyslu, þar á meðal andfélagslega hegðun. Í þessu sambandi er rétt að benda á skyldur sveitarfélaga til að annast húsnæðispörf einstaklinga.

Ekki verður skilið við umræðu um meðferð Byrgisins án þess að benda á hversu áberandi samhugur starfsmanna er um framgang Byrgisins og velferð þeirra sem þangað leita. Bjartsýni og kapp við erfiðar aðstæður og í samskiptum við erfiða vistmenn er eftirtektarverð. Það er álit matsmanns að starfsmenn, undir forstu forstöðumanns, leggi sig fram um að hjálpa og styðja vistmennt. Ekki er til nein ein viðurkennd rétt meðferð fyrir vímuefnaneytendur og flest meðferðarform eru umdeilanleg. Meðferð Byrgisins er hvorki betri né verri en hver önnur meðferð, hún er öðruvísi og tekur mið af félagslegri stöðu vistmanna og meðferðarsögu, fremur en, t.d. geðrænu ástandi þeirra. Í Byrginu starfa ekki menntaðir einstaklingar í greiningu eða meðferð og starfsmenn hafa ekki þjálfun né námskeið í slíku. Öll meðferð tekur mið af þessu. Þá er reynt að vinna að nýjungum. Sem dæmi má nefna að nýlega var gerður samningur við Verkmenntaskóla Reykjanesbærar um kennslu tvisvar í viku í Byrginu. Þá eru uppi hugmyndir um að starfsemi Byrgisins muni ekki síst byggja á verklegri þjálfun, sem um leið gerði staðnum kleift að setja á stofn ýmis konar starfsemi sem hafa mætti af tekjur.

Matsmaður vill taka fram, þó ekki sé til þess ætlast hér, að það er hans mat að heildarsýn vanti yfir þá starfsemi sem fram fer í landinu fyrir áfengis- og vímuefnanotendur. Ekki er í fljótu bragði ljóst, hversu mörg meðferðarrými eru til staðar, hversu mikil þörfin er, hvert hlutfall endurkoma er og hve há framlög ríkisins eru. Stofnanir virðast mjög sjálfstæðar og í litlum eða engum tengslum við hver aðra.

Ekki er í gangi nein vinna til að samhæfa meðferð né þróa sameiginlegar meðferðarreglur. Stofnanir virðast því mjög sjálfstæðar, eftirlitslausar og óháðar stöðlum eða kröfum um innra starf. Engin sameiginleg greiningar- eða tilvísunarnefnd er til staðar og enginn miðlægur gagnagrunnur um meðferðarsögu einstaklinga sem m.a. setti einstaklingum skorður og ýtti undir ábyrgð þeirra á meðferðinni. Í dag geta einstaklingar því meira eða minna ákveðið sjálfir hvort þeir fara í meðferð eða ekki, óháð hversu oft þeir hafa farið í meðferða á t.d. einu ári.

Það er einnig álit matsmanns að gera þurfi árangursmat á aðferðum stofnana og hvernig best megi samhæfa starfsemi þeirra og koma á samstarfi þeirra í milli.

Í þessu samhengi er rétt að nefna helstu stofnanir fyrir áfengis- og fíkniefnaneytendur: Göngudeild SÁÁ, Vog, VÍk, Staðarfell, göngudeild Lsp, deild 33a, Teig, Gunnarsholt, Hlaðgerðarkot, Byrgið, Krísuvík, Götusmiðjuna, Risið, tvö áfangaheimili SÁÁ, áfangaheimili Samhjálpar, Takmarkið, Dyngjuna, Vernd, Fjóluna og Krossgötur.

5. Bókhald og fjármál

Við skoðun á bókhaldi var Jóhann Elíasson, sem færði bókhald Byrgisins, matsmanni til aðstoðar. Í ljós kom að í byrjun desember var ekki farið að færa bókhald Byrgisins fyrir það ár (2001). Því ákvað matsmaður að skoða bókhald ársins 2000. Strax við fyrstu skoðun kom í ljós eftirfarandi; óhagstætt hlutfall langtíma- og

skammtímaskulda; nákvæmni í bókhaldi er áfátt; bókhald er ekki afstemmt; nýhafið er að bóka árið 2001; útprentanir úr bókhaldi ná ekki yfir rétt tímabil; styrkir eru ekki færðir; sparisjóðsbók er í mínum; og mörk milli persónulegs kostnaðar og kostnaðar meðferðarheimilisins óskír. Af þessari upptalningu er ljóst að bókhaldið er veikur grunnur til að fá yfirsýn yfir fjármál Byrgisins.

Fjármálastjórn Byrgisins er augljóslega í molum, skammtímaskuldir eru miklar og upplýsingar um fjárhagsleg málefni eru á veikum grunni. Ekki liggja fyrir áætlanir um fjárhagsleg atriði. Enginn kostnaður er færður á útværpsstöð sem rekin er í Byrginu. Að gefnum áðurnefndum fyrirvorum verður nú fjallað um einstök atriði.

5.1. Rekstrarreikningur 2000

5.1.1. Meðferðargjöld

Meðferðargjöld voru á árinu kr. 8.985.341.- og höfðu lækkað verulega frá árinu á undan, eða um 33,37%, sem var vegna færri vistmanna í Byrginu/Rockville, en í Byrginu/Hlíðardalsskóla. Samkvæmt skrifstofustjóra Byrgisins voru heimtur meðferðargjalfa aðeins í kringum 60%, en hafa aukist upp í u.þ.b. 70% í dag. Frá sama aðila kom fram að starfsmenn, sem venjulega eru 6 til 10, séu undanþegnir meðferðargjaldi og skoðast það sem laun fyrir vinnu þeirra. Engu að síður voru þeir reiknaðir inn í fjölda skráðra aðila.

5.1.2. Styrkir og söfnunarfé.

Styrkir og söfnunarfé Byrgisins voru samkvæmt bókhaldi kr. 11.808.649.-, en samkvæmt gögnum frá Ríkisféhirði var starfsemi Byrgisins styrkt um kr. 18.400.000.- þetta ár. Þarna var mismunur upp á kr. 6.591.351. Lauslega reiknað þá voru ýmsir styrkir Byrgisins nettó að lágmarki um kr. 4.479.520.-. Þannig vantartekjur í rekstrarreikning að minnsta kosti kr. 11.070.871.-. Þessi mismunur segir meira um bókhald Byrgisins, en annað því matsmaður hefur áreiðanlegar heimildir fyrir því að styrkur frá ríkinu þetta ár upp á kr. 9.500.000.- og sem kom til greiðslu 21.12. fór í að greiða upp launa- og matarskuldir. Engu að síður er það verulega aðfinnsluvert að viðkomandi styrkur og greiðslur séu ekki færðar í bókaldi.

5.1.3. Laun og launatengd gjöld.

Árið 1999 voru launagreiðslur kr. 2.801.465.-. Þetta helgast af því að launagreiðslur voru til færri aðila en árið á eftir og ekki var um neinar verktakagreiðslur að ræða það árið. Um var að ræða heildar launagreiðslur því ekki höfðu verið greidd nein launatengd gjöld og ekki höfðu verið sendar neinar skilagreinar varðandi t.d. opinber gjöld, lífeyrissjóðsgreiðslur, orlofslaun og félagsgjöld. Árið 2000 eru laun og launatengd gjöld 1.570.922.-, en þetta var lækkun upp á 44% frá fyrra ári, en þessu skal taka með miklum fyrirvara. Verktakagreiðslur voru á árinu 2000 kr. 6.359.000.-. Heildarlaunagreiðslur voru því kr. 7.929.922.- og var aukningin í launakostnaði því 186%. Munar þar mestu laun læknis sem eru kr. 3.062.000.-. Þá voru margir á launum með svo kölluðu frítgjaldi. Þessir laun áttu að vera sýnilegri með því að þessir aðilar greiddu sín meðferðargjöld og fengu síðan laun sín greidd. Með slískum "launagreiðslum" eru réttindi launþega fyrir borð borin, raunverulegur launakostnaður Byrgisins verður óþekktur og yfirsýn yfir reksturinn tapast.

Um 13 aðilar virðast starfa hjá Byrginu í dag, sumir á beinum launum, aðrir á frígjaldi. Nær allir hafa verið í meðferð í Byrginu. Ef 7 þeirra er á frígjaldi, 5 á u.p.b. kr. 140.000 meðallaunum á mánuði og 1 á kr. 320.000.- á mánuði er launakostnaður að minnsta kosti kr. 16.020.000.- á ári. Launatengd gjöld væru kr. 2.883.600.- Heildar launakostnað má því áætla kr. 18.903.600.- á ári. Aðeins til að standa undir þessum kostnaði þyrftu meðferðargjöld að vera, miðað við 45 vistmenn kr. 35.007.-

5.1.4. Lögmannainnheimta.

Alls var kostnaður Byrgisins vegna lögmannainnheimtu kr. 722.411.- og í 90% tilvika voru kröfur lögmannna vegna skulda sem að höfuðstól voru undir kr. 100.000.-

5.1.5. Sími.

Símakostnaður var kr. 862.824.- og því mjög hár. Byrgið greiddi af 22 símtækjum, auk þess sem nokkuð magn af skafkortum var keypt á árinu. Meðalupphæð reikninga á hvert símanúmer var kr. 39.219.- Fjöldi símanúmera sem greitt var af, var mun meiri en starfsmenn Byrgisins.

5.1.5. Internetþjónusta.

Internetkostnaður Byrgisins var árinu 2000 kr. 165.548.- eða kr. 13.796.- á mánuði sem er veruleg upphæð, ef haft er í huga að ADHL tenging kostar aðeins kr. 2.800.- á mánuði.

5.1.7. Sölubóknun.

Sölubóknun var kr. 1.995.677.- Um virðist vera að ræða sölubóknun vegna styrkjasöfnunar, en ekki kemur fram upphæð söfnunarinnar. Sé hins vegar sölubóknun prósenta, jafnvel 20 til 25% af því sem safnast, gætu styrkirnir verið umtalsverðir.

5.1.8. Kostnaður vegna söfnunar.

Samkvæmt bókhaldi bætist þessi kostnaður við sölubóknun við öflun styrkja. Þessi kostnaður var kr. 3.036.600.-

5.1.9. Dráttarvextir

Dráttarvextir voru kr. 789.866.- kr. sem er verulega há upphæð og segir til um fjármálastjórn Byrgisins.

5.2. Efnahagsreikningur 2000

Aðeins verður farið lauslega yfir helstu reikninga efnahagsreikningsins.

5.2.1. Handbært fé.

Sjóður, tékkareikningur, póstgíroreikningur og sparisjóðsbók. Vegna þess að ekki hefur verið gert ársuppgjör eru þessir reikningar í mínum. Neikvæð eign ætti að færast á skammtímaskuldri.

5.2.2. Skammtímakröfur.

Samkvæmt bókhaldi voru skammtímakröfur kr. 1.424.005.-. Líklegt er að eithvað af kröfunum séu tapaðar.

5.2.3. Skammtímaskuldri.

Samkvæmt bókhaldi voru skammtímaskuldri kr. 35.856.624.-. Matsmaður óskaði eftir því við skrifstofustjóra að hann ynni nýjan lista sem sýndi stöðu skammtímaskulda í lok árs 2001. Skammtímaskuldri voru samkvæmt honum, í lok ársins 2001, kr. 36.390.674.- og höfðu skammtímaskuldri því heldur aukist. Ætla hefði mátt að skuldurnar hefðu aukist meira, annars vegar þar sem Byrgið hefur haft lítið fjármagn til að greiða niður skuldir sínar og hins vegar þar sem skuld Byrgisins við Hitaveitu Suðurnesja var komin í kr. 13 milljónir í desember 2001. Samkvæmt nýja skuldalistanum var skuldin hins vegar sögð vera 7.672.226.-.

5.2.4. Langtímaskuldri.

Samkvæmt bókhaldi voru langtímaskuldri kr. 6.035.585, en samkvæmt samantekt Byrgisins, sem unnin var í desember 2001, að beiðni matsmanns, voru langtímaskuldri þá komnar niður í kr. 1.658.855.-. Samkvæmt þessu höfðu þær lækkað um kr. 4.376.730.- eða 73% og er þessi lækkun ótrúverðug miðað við greiðslugetu Byrgisins.

5.2.5. Eigið fé.

Eigið fé var ekkert.

6. Rekstrarkostnaður Byrgisins

Samanber efnahagsreikning var skuldastaða Byrgisins mjög mikil og eigið fé ekkert. Samkvæmt rekstrarreikningi fyrir árið 2000 voru rekstrartekjur kr. 22.923.822.-, rekstrargjöld kr. 36.994.513.- og tap af reglulegri starfsemi kr. 15.495.046.-. Óvarlegt er að fara eftir þessum tölum, eins og áður hefur komið fram.

Matsmaður telur að rekstrarkostnaður Byrgisins á ári, miðað við 45 vistmenn, sé að lágmarki kr. 45.105.000.- (sjá fylgiskjal). Dvalarkostnaður á mánuði verður þá kr. 83.528.- á mánuði, en miðað við 80% innheimtu dvalargjalda verður þessi kostnaður kr. 104.410.- á mánuði fyrir hvern einstakling, eða kr. 3.480.- á dag. Sé miðað við núverandi dvalargjald, kr. 45.000.- á mánuði þarf kr. 59.410.- til viðbótar á mánuði, eða kr. 32.081.250.- á ári. Hugsanlegur stuðningur sveitarfélaga, fyrirtækja og

einstaklinga gæti lækkað þessa upphæð lítillega, en ljóst er að rekstur Byrgisins er eðlilega háður fjárvstuðningi ríkisins, eins og aðrar stofnanir fyrir sjúklinga. Þá er hugsanlegt að lækka megi verulega matarkostnað eins og hingað til. Það er álit matsmanns að raunhæft sé að ætla að stuðningur ríkisins þurfi að vera 27 milljónir á ári, að lágmarki. Pennan kostnað má lækka talsvert, sé miðað við 55 vistmenn (sjá fylgiskjal). Matsmaður tekur fram að við gerð kostnaðaráætlunar er miðað við núverandi þjónustustig Byrgisins og því er um lágmärkskostnað að ræða.

7. Viðmælendur

Matsmaður ræddi við ýmsa aðila til að leita álits þeirra m.a. á Byrginu.

Pessir aðilar voru;

Magnús R. Guðmannsson, byggingarfulltrúi.

Stefán Björnsson, fjármálastjóri Hitaveitu Suðurnesja.

Hafdís Guðmundsdóttir hjá Fangelsismálastofnun.

Guðmundur Gígja og Jón Otti Gíslason hjá Forvarnardeild löggreglunnar í Reykjavík.

Jón Guðbergsson, starfsmaður á Árvöllum.

Heiðar Guðnason forstöðumaður Samhjálpar og Þórir Haraldsson, staðarhaldari Hlaðgerðarkots. Viðtal fór fram í Hlaðgerðarkoti og á Hverfisgötu 42.

Lovísa Christiansen, framkvæmdastjóri Krísuvíkurskóla, Þorgeir Ólason forstöðumaður Krýsuvíkursamtakanna og dr. Sigurlína Davíðsdóttir. Viðtal fór fram í Krýsuvíkurskóla.

Þórarinn Tyrfingsson læknir, SÁÁ. Viðtal fór fram á Vogi.

Jóhannes Bergsteinsson læknir, Landspítali - háskólasjúkrahús.

Sigurður Valur Ásbjarnarson bæjarstjóri Sandgerðis og nokkrir aðrir embættismenn sveitarfélagsins. Viðtal fór fram í Sandgerði.

Ólafur Ólafsson, læknir Byrgisins

Starfsmenn Byrgisins

Vistmenn Byrgisins

Magnús R Guðmannsson, byggingarfulltrúi.

Magnús er byggingarfulltrúi á flugþjónustusvæðinu og er ráðgjafi skipulags-, byggingar- og umhverfisnefndar varnarsvæða um aðrar byggingar en hernaðarmannvirki. Hann mun vera byggingarfulltrúi Rockville svæðisins.

Fram kom í máli Magnúsar að nokkrar teikningar hafi verið lagðar fyrir nefndina. Hins vegar hafi verið óljóst hvort um stofnun eða heimili hafi verið að ræða. Eftir að utanríkiráðuneytið kvað upp úr um að um stofnun væri að ræða, óskaði nefndin eftir teikningum af stofnuninni í heild sinni. Pessar teikningar höfðu ekki borist og þar með var málid í biðstöðu. Magnús sagði að starfsemin hafi bara byrjað. Mjög óljóst væri hver bæri ábyrgð á starfseminni út frá öllum öryggismálum, en skipulags-, byggingar-

og umhverfisnefnd hafi ekki gefið leyfi fyrir þessari starfsemi og væri því réttast að loka svæðinu. Magnús lagði áherslu á að menn hefðu miklar áhyggjur af starfsemi Byrgisins, út frá öryggismálum vistmanna.

Stefán Björnsson, fjármálastjóri Hitaveitu Suðurnesja.

Stefán sagði að Hitaveita Suðurnesja hefði byrjað haustið 1999 að tengja hús hitaveitu, um leið og þeir settu rafmagn í sum húsanna. Að einhverju leyti sé sama dreifikerfi notað og fyrir var. Stefán taldi líklegt að HS hafi ofáetlað notkun heitavatns, en miðað hafði verið við nýtingu varnarliðsins, þegar þeir nýttu svæðið. Væri nú í áætlun að minnka vatnsnotkun svæðisins og í framhaldi af því bakfæra reikninga á Byrgið. Aðspurður um skuld Byrgisins mun hún vera fyrir notkun rafmagns og hita kr. 7.7 milljónir og 5.3 milljónir vegna stofnkostnaðar. Hann sagði að greiðslur hefðu aldrei borist frá Byrginu, en HS hefði aldrei lokað á svæðið vegna almenns velvilja og orða góðra manna. Stefán gerði sér hins vegar vonir um að skuldir Byrgisins við HS yrðu greiddar þegar starfsemi þess yrði tryggð.

Hafdís Guðmundsdóttir hjá Fangelsismálastofnun.

Fram kom að Fangelsismálastofnun og Byrgið hefðu gert með sér samstarfssamning þann 29. maí 2000. Á grundvelli þessa samnings hefðu þremur dómbolum verið veitt heimild til að afþlána refsingu með samfélagsþjónustu í þágu Byrgisins. Þetta úrræði hefur gefist vel fyrir báða aðila.

Ólafur Ólafsson, læknir Byrgisins

Ólafur lagði áherslu á mikilvægi langtíma meðferðar fyrir vistmenn Byrgisins, enda væri um að ræða "botnfall", einstaklinga sem voru svo ólánsamir að hafa brennt allar brýr að baki sér og væru orðnir mjög veikir einstaklingar, bæði á sál og líkama og félagslegar aðstæður þeirra væru afleitar. Hann benti sérstaklega á að þjófélagslega væri mjög hagkvæmt að styrkja rekstur Byrgisins, því ekki væri hægt að finna ódýrari stofnun. Ólafur taldi að fjöldi fullorðinna einstaklinga í neyslu mundi vaxa á næstu árum og mikil þörf væri fyrir þau pláss sem Byrgið byði. Ólafur var mjög vel að sér um málefni þessara einstaklinga og Byrgisins, enda verið læknir staðarins undanfarin misseri.

Guðmundur Gígja og Jón Otti Gíslason hjá Forvarnardeild löggreglunnar í Reykjavík.

Að sögn starfsmanna deildarinnar hefur löggreglan í Reykjavík átt mjög gott samstarf við Byrgið. Nefndu þeir að með tilkomu þess hafi þeir oft á tíðum losnað við lakasta hópinn af götunni, fólk sem hafi verið lengi í neyslu og einnig innbrotum til að fjármagna neysluna. Væru mörg dæmi þess að "góðkunningjar" löggreglunnar hafi náð að vera fleiri mánuði í Byrginu og væri ómetanlegt að losna við þessa menn af götunni, bæði fyrir löggregluna og samborgarana. Nefndu þeir sérstaklega að Byrgið seti ekki eins stff skilyrði fyrir móttöku einstaklinga og aðrar stofnanir og var það mikilvægt bæði með tilliti til þess að auka úrræði löggreglunnar og jafnframt var fleirum komið til hjálpar þegar á þurfti að halda, því margt af þessu fólkvi væri afar illa

á sig komið, bæði lískamlega og andlega. Að meðaltali fluttu þeir fimm einstaklinga á mánuði til Byrgisins á tímabilinu júlí til nóvember árið 2000. Jafnframt töldu þeir það stóran kost að Byrgið skyldi ekki vera lengra frá borginni. Starfsmenn tóku fram að þeir hafi einnig átt gott samstarf við aðrar sambærilegar stofnanir.

Jón Guðbergsson, starfsmaður á Árvöllum.

Jón lagði áherslu á að árangur væri afstætt hugtak og í tilfelli flestra sem leituðu til Byrgisins, væri það út af fyrir sig árangur að þeir væru ekki á götunni. Mikilvægt væri að Byrgið væri til, enda tekið við fólk sem væri afar illa sett og ætti sér oftast langa sögu um misnotkun áfengis eða annarra efna og oftar en ekki einnig afbrottaferil. Því væri sá tími sem einstaklingar væru í Byrginu mikill sparnaður fyrir samfélagið.

Heiðar Guðnason forstöðumaður Samhjálpar og Þórir Haraldsson, staðarhaldari Hlaðgerðarkots. Viðtal fór fram í Hlaðgerðarkoti og á Hverfisgötu 42.

Á vegum Samhjálpar er rekið meðferðarheimilið Hlaðgerðarkot fyrir 25 einstaklinga. Heimilið fellur undir Heilbrigðisráðuneytið. Á árunum 1973 til 1990 var heimilið á daggjöldum frá ríki, en hefur frá þeim tíma verið á föstum fjárlögum. Fram til ársins 1995 greiddi ríkið með 30 einstaklingum. Stuðningur ríkisins var fyrir árið 2002 kr. 61.4 milljónir sem samsvaraði kr. 6.729 á dag. Einstaklingar greiða ekki fyrir meðferð. Miðað er við fimm vikna meðferð, auk nokkra daga afeitrun, ef þörf er á, en þessi meðferð getur farið allt upp í þrjá mánuði. Hins vegar væri ekki óalgengt að öryrkjar hverfi úr meðferð eftir fimm vikur, þegar örorkulifeyrir þeirra skerðist vegna meðferðar. Meðferð byggir á tólf spora kerfinu og er skilgreind út frá kristilegum gildum. Konur eru um þriðjungur vistmanna. Nýting plássa er mjög góð og biðlisti venjulega 15 til 40 manns. Fram kom að hópur vistmanna sé mjög margbreytilegur og einstaklingar gjarnan mjög illa á sig komnir, en flestir koma af eigin frumkvæði, sumir í gegnum Kaffistofu Samhjálpar á Hverfisgötu 42 og enn aðrir úr fangageymslum löggreglunnar. Starfsmannahald er sjö og hálfst stöðugildi á staðnum; tveir umsjónarmenn, þrír og hálfur ráðgjafi og tveir matreiðslumenn. Við mun bætast staða hjúkrunarfræðings 1. febrúar n.k., læknis, lyfjafræðings og ákveðið hlutfall af yfirstjórn Samhjálpar. Heil stöðugildi eru því alls ellefu. Gerður var verktakasamningur við heilsugæslulækni sem kemur tvívar á heimilið, aðra hvora viku og einu sinni hina vikuna. Í annan tíma tekur hann við einstaklingum ef þörf er á. Heildarkostnaður vegna læknispjónustu var kr. 1.560.- þúsund.

Lögð er áhersla á að vistmenn séu virkjaðir í vinnu við heimilið, t.d. við þvotta, vaktir, síma og í eldhúsi. Endurkomuhlutfall er fremur hátt, enda illa farnir einstaklingar. Árangursmæling meðferðar hefur ekki farið fram, en 20% árangur væri talinn viðunandi. Hins vegar væri árangur afstæður og allar meðferðir skili einhverju jákvæðu til einstaklinga.

Samhjálp rekur að auki Kaffistofu, félagsmiðstöð, sem heldur m.a. utan um Marita verkefnið og áfangaheimili fyrir 14 manns, sem greiða fyrir dvöl sína. Þessi starfsemi er að Hverfisgötu 42 Reykjavík. Reykjavíkurborg hefur styrkt þessa þrjá þætti starfseminnar, auk fyrirtækja, félagasamtaka og einstaklinga. Rekstarkostnaður er um 16 milljónir, þar af er styrkur borgarinnar um 4 milljónir.

Vitneskja viðmælenda er ekki mikil um Byrgið, önnur en sú sem fæst í gegnum einstaklinga sem hafa dvalið þar. Telja viðmælendur að meðferðarvinna sé með ákveðnari hætti í Hlaðgerðarkoti og þar með gerðar meiri kröfur til einstaklinga. Megin kostur Byrgisins sé að þar séu einstaklingar teknir inn án skilyrða og að þeir geti dvalið þar eins lengi og þeir vilja. Meta megi slíkt til árangurs, þar sem þessir einstaklingar haldi sig frá neyslu og afbrotum á meðan. Jafnframt kom fram að eftir að Byrgið kom til sögunnar hafi þeim einstaklingum fækkað í Hlaðgerðarkoti sem eru verst settir og “engar reglur halda”.

Lovísa Christiansen, framkvæmdastjóri Krýsuvíkurskóla, Þorgeir Ólason forstöðumaður Krýsuvíkursamtakanna og dr. Sigurlína Davíðsdóttir. Viðtal fór fram í Krýsuvíkurskóla.

Meðferðarheimilið í Krýsuvíkurskóla, sem var stofnað 1989, er skilgreint sem langtíma meðferðarúrræði fyrir vímuefnaneytendur. Krýsuvíkurskóli er sjálfseignarstofnun. Úrræðið er fyrir bæði kynin, yfir átján ára aldri. Fjöldi plássa er 20 til 24, en leyfi heilbrigðisráðuneytisins hljóðar upp á 15. Fjöldi vistmanna var 22 í desember, 12 í janúar. Stöðugildi voru sex; matreiðslumaður, staðarhaldari og þríráðgjafar og framkvæmdastjóri. Styrkur ríkisins var kr. 24 milljónir árið 2000, 19 milljónir árið 2001 og 26 milljónir fyrir árið 2002. Styrkur ríkisins er því fyrir árið 2002 kr. 3.238.- á pláss, sé reiknað með 22 meðferðarplássum. Vistmenn greiða kr. 45.000.- á mánuði. Styrktarfélög leggja til u.b.b. 6 milljónir og reiknað er með einum 10 milljónum erlendis frá, vegna meðferðar sánskra einstaklinga. Heildarrekstrarkostnaður var á árinu 2001 um kr. 44 milljónir sem gerir tæpar kr. 5.500 á dag á einstakling, miðað við 22 meðferðarpláss.

Meðferðin byggir á tólfspora kerfinu og meðferðarlengd er minnst sex mánuðir og upp í átján mánuðir. Læknispjónusta er aðkeypt og er kostnaður við hana kr. 840 þúsund á ári.

Fram kom að flestir vistmenn meðferðarheimilisins eru mjög langt gengnir neytendur og eiga sér margar meðferðir að baki. Því nýtist þeim engan veginn styttri meðferð. Margir hverjur hafa ekki unnið í áraraðir og eru ekki í stakk búin til að takast á við verkefni í samfélaginu. Því er lögð áhersla á að vistmenn taki þátt í störfum á heimilinu við ýmis konar húsverk og viðhald, auk þess sem ýmis dýr eru á staðnum sem þarf að hugsa um. Að auki er lögð áhersla á nám, en kennrarar frá MK koma tvívar í viku á staðinn og kenna vistmönnum stærðfræði, íslensku, ensku og samfélagsfræði. Reynt er eftir megni að undirbúa einstaklinga fyrir brottför til að takast á við þjóðfélagið, auk þess sem reynt er að útvega fólkvi vinnu og húsnæði. Eftirfylgd er mikilvægur þáttur meðferðarinnar og að einstaklingar eigi þess kost að leita eftir tilfallandi meðferðarstuðningi, sé þörf á slíku. Vistmönnum er aðallega vísað í meðferð af geðdeildum og læknum, auk þess sem einstaklingar leita sjálfir eftir aðstoð. Að auki er samningur við Fangelsismálastofnun um samfélagsþjónustu.

Lovísa sagðist aðeins hafa myndað sér skoðun á Byrginu í gegnum vistmenn sem þar hafa verið. Taldi hún tilurð Byrgisins mikilvæga, það “hreinsi til á götunum”, en hún taldi að Byrgið væri fyrst og fremst lísknarheimili, en ekki meðferðarheimili, enda virtist vera lögð mun markvissari áhersla á meðferð í Krýsuvíkurmilinu, en í Byrginu.

Viðmælendur töldu að talsvert samræmi væri milli skjólstæðinga Krýsuvíkurskóla og Byrgisins, en oftast væri um að ræða neytendur sem væru mjög langt komnir í neyslu sinni og því illa á sig komnir, líkamlega, andlega og félagslega. Engin afeitrun er á staðnum og hefur það torveldað starfseminni nokkuð. Krýsuvíkurskólinn gerir ráð fyrir meðferð að lágmarki sex mánuðir og enginn sem þangað kemur er að hefja sína fyrstu meðferð. Samkvæmt heimildum dr. Sigurlínu voru 66 einstaklingar í meðferð árið 1999. Af þeim hættu 34 sjálfir, áður en meðferð lauk og er athyglisvert að aðeins átta af þeim hættu áður en einum mánuði lauk, en það er sá tími sem fólk er almennt í meðferð á öðrum stöðum. Þetta ár voru 10 einstaklingar útskrifaðir og hefur þeim flestum vegnað mjög vel.

Af viðtölum og upplýsingum Sigurlínu má ráða að aðstæður, saga og ástand einstaklinga Krýsuvíkursamtakanna væri með líku sniði og einstaklinga í Byrginu. Athyglisvert er einnig að sama máli gegnir um geðrænt ástand þessara einstaklinga, en fram kom að talsverð samvinna sé við geðdeildir og af þeim 66 sem vistuðust í Krýsuvíkurskóla 1999 höfðu 13 einstaklingar verið áður innlagðir á geðdeild.

Skuldir Krýsuvíkursamtakanna eru um 40 milljónir og allar afborganir í skilum. Mjög vel virðist haldið utan um starfsemina og starfsemi í mjög föstum skorðum. Bókhald innheimta og greiðslujónusta er aðkeypt. Hins vegar er ljóst að rekstrarfé virðist af afar skornum skammti, en það var samdóma álit viðmælenda að rekstrarfé með hverjum vistmanni þyrfti að vera u.p.b. kr. 7.500 til að standa undir öllum þáttum meðferðarstarfs, auk viðhalds.

Þórarinn Tyrfingsson, læknir SÁÁ. Viðtal fór fram á Vogi.

Samkvæmt Þórarni komu um hátt á annað þúsund manns til innlagnar á Vogi á sl. ári. Þar af fóru um 1000 manns í framhaldsmeðferð, 800 í Vík og Staðarfell og 200 í göngudeildarmeðferð, sem er greidd að hluta til af sjúklingunum sjálfum. Samkvæmt Þórarni er fíkn heilasjúkdómur sem verður til vegna samspils erfða og umhverfis. Því væri grundvallaratriði að meðhöndla fíkn með læknisfræðilegri aðferðafræði. Mikið af fólk, segir Þórarinn, er í þannig ástandi fyrstu vikuna, að það þarf læknisfræðilega meðferð og mikið eftirlit og umönnun hjúkrunarfólks. Sérstaklega ætti þetta við um fólk sem kæmi af götunni. Þá benti hann á nauðsyn þess að greina vel vandamál sjúklinga í byrjun, sérstaklega með tilliti til geðrænna sjúkdóma, enda þyrftu slískir einstaklingar sérstaka meðhöndlun. Hann hafði áhyggjur af því að staðir sem ekki hafa þekkingarlegar forsendur, væru að taka að sér þetta fólk. Almennt um fíkn og meðferð sagði hann að um heilbrigðisvandamál væri að ræða sem þjóðfélagið yrði að taka ábyrgð á, út frá faglegum forsendum og staður eins og Byrgið stæðist ekki slíkar forsendur.

SÁÁ rekur Vík, Staðarfell, þrjú sambýli og göngudeild í Reykjavík og á Akureyri.

Mjög ákveðið skipulag ríkir á Vogi, þar sem meðferð er í mjög föstum skorðum og aðferðarfræði er sótt í læknisfræðina. Lögð er áhersla á menntun starfsmanna og hafa allir ráðgjafar sótt viðeigandi menntun.

Jóhannes Bergsveinsson, læknir, Landspítali - háskólasjúkrahús.

Jóhannes benti á að einstaklingar sem misnota fíkniefni væru yngri og um margt ólíkir því sem áður var. Einstaklingar noti í dag harðari efni og séu um margt verr staddir en áður. Margir hverjir séu mjög illa staddir félagslega og vitsmunalega og hafi margin hverjir mjög takmarkaða möguleika á að bjarga sér. Hann taldi að þeir sem leituðu til Byrgisins ættu við margvíslega vandamál að etja og ættu erfitt með að komast inn í önnur úrræði, gengju í það minnsta ekki fyrir um inngöngu á þeim stöðum. Hann rakti aðeins þróun þessara mála á Íslandi.

Í byrjun síðustu aldar var talið óhugsandi að feta í fótspor annarra þjóða og leggja áfengissjúklinga inn á sjúkrahús til meðferðar. Næstum engin sjúkrahús voru fyrir hendi hér á landi og allra síst hægt að sjá af hinum sárafáu sjúkrarúnum undir áfengssjúklinga. Því var eina raunhæfa leiðin sú að fyrirbyggja að drykkjumenn næðu í áfengi. Bannlögin íslensku voru samþykkt árið 1909, en sölubann á áfengi gekk í gildi frá 1. janúar 1915. Áfengisbannið var síðan afnumið 1935 og hófst sala á sterku áfengi í útsölu Áfengisverslunar ríkisins 1. febrúar sama ár. Á fimmáratugnum tóku afleiðingar vaxandi áfengisneyslu þjóðarinnar að segja til sín í auknum vanda, sem var fylgifiskur hennar. Með fleiri tilslökunum og meiru frjálsræði jókst hún enn og vandinn stækkaði að sama skapi. Samfélagið stóð frammi fyrir fjölgun í hópi ofdrykkjumanna og fór að vakna til vitundar um að þeir þörfnuðust sérhæfðrar meðferðar.¹

¹ Áfengisvandamál var ekki nýtt fyrirbrigði á Íslandi. Ráða má af ýmsum fornum heimildum að óheppilegir drykkjusjúkur hafi lengi verið landlægir hér á landi. Margur maðurinn hefur, fyrr og síðar, orðið drykkjusjúkur og skaðað heilsu sína og hagi á ýmsa vegu með óhóflegri áfengisneyslu. Ýmsum þeirra manna, sem báru heill lands og þjóðar fyrir brjósti, urðu ljósar þær búsfjar, sem þjóðin varð fyrir vegna áfengisneyslunnar og vildu reyna að stemma stigu við þeim. Jón Árnason Skálholtsbiskup reyndi til dæmis árið 1733 að snúa sér til Kristjáns konungs 6. með bænaskrá þess efnis, að bannað yrði að flytja brennivín til Íslands og selja það þar því honum stóð stuggur af vaxandi drykkjuskap landsmanna. Hann fékk þó heldur daufar undirtektir ráðamanna. Undir miðja nítjánú öldina fór að örla á bindindishreyfingu hjá Íslendingum, er dvöldu í Kaupmannahöfn og barst hún þaðan heim til Íslands. Hið íslenska hófsemendarfélag var stofnað af Íslendingum í Kaupamannahöfn árið 1843. Skólapiltar í Bessastaðaskóla stofnuðu bindindisfélag 1844 og Stefán Gunnlaugsson bæjarfógeti gekkst fyrir stofnun bindindisfélags í Reykjavík 1847. Ýmsir af mennta- og áhrifamönnum þjóðarinnar studdu þessa bindindishreyfingu af alhug og gengu í Góðtemplararegluna eftir hún var stofnuð hér á landi árið 1884. Umræður um áfengisvandann bárust inn á Alþingi og þar hvöttu lærnar og ýmsir aðrir, sem sæti áttu á Alþingi, til fyrirbyggjandi aðgerða. Smám saman komu frá þinginu lög, er miðuðu að því að takmarka áfengisneyslu þjóðarinnar. Þannig komu árið 1887 lög, er bönnuðu staupasölu í verslunum og takmörkuðu á annan hátt vínveitingaleyfi. Árið 1893 fyrirskipaði Alþingi að í opinberum skólum skyldi fara fram fræðsla um skaðsemi áfengis. Þá heimilaði Alþingi árið 1899 héraðsbönn og um aldamótin komu lög, er bönnuðu í landinu framleiðslu allra áfengra drykkja, þar á meðal framleiðslu áfengs öls. Þessar fyrirbyggjandi aðgerðir báru árangur, því verslunum, sem seldu áfengi fækkaði úr 54 árið 1899 í 12 árið 1905, en á því ári var á Alþingi samþykkt þingsályktunartillaga þess efnis, að í sambandi við næstu þingkosningar yrðu kjósendur látnir greiða atkvæði um það, hvort þeir vildu banna aðflutning áfengis til landsins. Hinn 10. september 1908 var svo kosið um þetta og fór sú atkvæðagreiðsla þannig, að með aðflutningsbanni voru 4.900, en á móti 3.250. Alþingi samþykkti síðan sama ár lög um aðflutningsbann á áfengi og voru þau staðfest af konungi sama ár. Þar með var Alþingi Íslendinga fyrsta þjóðþingið í heiminum, sem samþykkti lög um áfengisbann, sem hlutu staðfestingu. Íslensku bannlögin komu hins vegar til framkvæmda, fyrst sem aðflutningsbann frá 1. janúar 1912, en síðan að fullu sem sölubann frá 1. janúar 1915. Fyrirbyggjandi áhrif bannsins komu fljótt í ljós. Áfengisneysla, sem verið hafði að meðaltali 2,4 litrar af hreinum vínum á mann á ári yfir 5 ára tímabilið 1881 til 1885 fór niður í 0,4 litra á árunum 1916 til 1920. Borgarstjórin í Reykjavík lýsti því yfir haustið 1916, að ekkert heimili í bænum þyrfti fátækrastryrk vegna drykkjuskapar. Afbrotum fækkaði og á árunum 1916 til 1917, meðan bannlögin voru í fullu gildi, var enginn íslenskur maður fangelsaður fyrir glæp eða gróft afbrot. Smátt og smátt tók taflíð að snúast. Skörð komu í þann varnarmúr sem bannlögin

Árið 1973 var Hlaðgerðarkot stofnað og SÁÁ hóf starfsemi sína 1977. Á þessum árum höfðu aðilar miklar áhyggjur af að mál þróuðust óskipulega og að heildarsýn og stjórn vantaði. Má segja að svo sé enn. Jóhannes leggur áherslu á að mikilvægt sé að greina í upphafi hver megin vandamál sjúklinga séu þannig að meðferð verði í samræmi við það. Einnig sé mikilvægt að auka ábyrgð sjúklinga á meðferð sinni og að samstarf sé mjög náð milli stofnana þannig að sjúklingar geti ekki valsad á milli þeirra, eftir eigin geðþóttu. Um þessi atriði virðast flestir sammála sem matsmaður hefur rætt við. Einnig er mikilvægt, samkvæmt Jóhannesi að gera meðferðartilboð breiðari, þannig að betra færí gefist til að meðhöndla einstaklinga eftir þörfum þeirra.

Sigurður Valur Ásbjarnarson bæjarstjóri Sandgerðis og nokkrir aðrir embættismenn sveitarfélagsins. Viðtal fór fram í Sandgerði.

voru. Munaði þar mestu um breytingar á lögunum 31. maí 1922, sem leyfðu innflutning á léttum vínum, sem ekki innihéldu meira en 21% vínanda. Innflutningur Spánarvína hófs svo í júlí 1922. Þar með urðu straumhvörf í áfengismálum Íslendinga. Neysla bæði löglegs og ólöglegs áfengis jökst og með henni áfengisvandamálin. Sala á sterku áfengi hófst aftur 1. febrúar 1935 eftir að bannlögin höfðu verið afnumin og ný áfengislög samin. Ós varð mikil í áfengisverslunum allan daginn, drykkjuskapur mikill í bænum og slagsmál. Varð lögreglan að hætta handtíku ólöðra manna því fangageymslan reyndist of lítil. Þetta virðist hafa verið forsmekkur þess, sem í vændum var, því upp frá þessu fór sá vandi vexandi, að finna stað því fólk, er heilsutjón hafði hlutið vegna ofneyslu áfengis. Árið 1935 flutti Guðrún Lárusdóttir alþingismaður þingsályktunartillögu um að fela ríkisstjórninni að undirbúa stofnun drykkjumannahælis. Næstu tvö árin á eftir flutti hún svo fleiri frumvörp sama efnis, en þau döguðu uppi og ekkert varð úr framkvæmdum. Stórstúkan tók að beita sér fyrir framgangi þessa málს árið 1938, enda jókst áfengisvandinn og fjöldi drykkjusjúkra hröðum skerfum með þjóðfélagslegu umróti og aukinni áfengisneyslu á árum heimstyrjaldarinnar síðari. Með Stjórnarráðsbréfi hinn 11. nóvember 1942 var Stórstíku Íslands veitt leyfi til þess að stofnsetja og reka hressingarheimili fyrir drykkjumenn. Hófst rekstur þess á leigujörð, Kumbaravogi í Stokkseyrarhreppi, hinn 20. mars 1943. Hælið hafði yfir að ráða 12 til 15 vistplássum. Með tilurð þessa hælis má segja, að brotið hafi verið blað í sögu áfengismála hér á landi, því síðan hefur verið lögð vaxandi áhersla á meðferð þeirra sjúklinga, er hlutið hafa skaða af völdum ofneyslu áfengis, en minna sinnt um fyrirbyggjandi aðgerðir, er beinast að þeim, sem ennþá hafa ekki byrjað áfengisneyslu. Kumbaravogshælið var síðan flutt í Kaldaðarnes og rekið þar til ársins 1947 en þá var það lagt niður. Um sjö ára skeið eftir það var Kleppsspítalinn eina meðferðarstofnunin hér á landi, þar sem hægt var að vista drykkjusjúka. Á árinu 1948 skipaði bæjarstjórn Reykjavíkur 8 menn í áfengisvarnanefnd. Hafði nefndin opnað skrifstofu og reynt að leiðbeina og hjálpa þeim er til hennar leituðu. Alfreð Gíslason læknir starfaði með nefndinni frá byrjun og sinnti því m.a. að líta til þeirra sem teknir voru fastir vegna ölvunar og vistaðir í Kjallaranum undir gömlu löggreglustöðinni í Pósthússtræti. Einnig hafði hann aðstöðu í Elli- og hjúkrunarheimilinu Grund til þess að sinna eitthvað drykkjusjúkum og aðstandendum þeirra. Þetta varð vísir að göngudeild fyrir áfengissjúklinga, er tók til starfa á vegum Reykjavíkurborgar árið 1952. Þessi göngudeild starfaði lengi, lengst af í húskynnum Heilsuverndarstöðvarinnar við Barónsstíg, en fyrir fáum árum var henni steypt saman við Leiðbeiningarstöð, sem rekin er á vegum SÁÁ. Árið 1954 tók til starfa á vegum ríkisins Gunnarsholti. Sama ár barst hingað til landsins AA- hreyfingin og varð hún brátt virk í því að aðstoða drykkjusjúka til sjálfsjálpars. Hópur manna, sem allir eða flestir voru virkir AA-menn og nefndi sig Bláa bandið, réðust í það þrekvirki að koma á fót afvötnunar-og meðferðarstofnun fyrir drykkjusjúka. Tók hún til starfa fyrsta vetrardag árið 1955 og starfaði til ársins 1963. Bláa bandið kom einnig á fót langdvalarhæli með 75 plássum fyrir drykkjusjúka og króniska sjúklinga í Viðinesi og tók það til starfa árið 1959. Það var lagt niður 1995 og gert að ellíheimili. Ríkið keypti Bláa bandið og stofnaði Flókadeildina sem var rekin á árunum 1964 til 1976. Var starfsemin þá flutt á Vífilsstaði og endurskipulögð. Starfsemin á Vífilsstöðum var síðan starfrækt til 1995, þegar starfseminni var breytt í dagdeild á Teygi.

Fram kom að sveitarféluginu hafi verið, á sínum tíma, algerlega ókunnugt um að til þessarar starfsemi hefði verið stofnað í Rockville, og hafi því ekki komið að málum að neinu leyti. Málið væri allt hið sérkennilegasta, ekki síst þar sem lög og reglugerðir virðast ekki gilda um svæðið. Hann lagði áherslu á að staða Byrgisins væri mjög einkennileg og t.d. nytu þeir engra réttinda hjá sveitarféluginu, t.d. með tilliti til brunavarna, sorphirðu eða félagsþjónustu. Hefði sveitarfélagið þar af leiðandi hafnað þjónustu við Byrgið, en margir vistmenn hefðu, í þeim tilgangi að fá þjónustu, óskað eftir lögheimili í Sandgerði, með búsetu í Rockville. Hefðu aðilar verulegar áhyggjur af stöðu mála, öryggi íbúa Rockville, öryggi Sandgerðisbúa, hverjar siðferðislegar skyldur sveitarfélagsins væri í neyðartilvikum og svo framvegis.

Þykir aðilum einsýnt að kostnaður sveitarfélagsins muni aukast verði Byrgið áfram á Rockville svæðinu, þrátt fyrir að vistmenn muni ekki eiga lögheimili sitt þar. Hins vegar sé sveitarfélagið ekki á móti því að fá til sín vel rekna og ábyrga hjúkrunarstofnun. Viðhorf sveitarstjórnarmanna eru skiljanleg þar sem yfirvöld virðast í engu hafa leitað eftir samstarfi við þá. Því ríkir nokkur hræðsla og fordómar gagnvart þessari starfsemi, enda um feikilega fjölmenna starfsemi að ræða, miðað við fjölda íbúa Sandgerðis.

8. Samantekt og niðurstöður

8.1. Meðferð Byrgisins

Bíblan liggur til grundvallar þeirri hugmyndafræði sem einkennir meðferð Byrgisins, sem er langtímaleðferð. Lögð er áhersla á að íbúar séu í meðferð að minnsta kosti í sex mánuði og helst í átján til til tuttugu og fjóra mánuði. Markhópurinn eru einstaklingar sem eru tilfinningalega, félagslega og líkamlega mjög langt gengnir í neyslu. Því er ekki um einsleitan hóp að ræða sem auðvelt er að flokka niður og beita hinum ýmsu meðferðarárræðum við. Þess í stað hefur Byrgið lagt áherslu á eins konar félagssálfræðilega meðferð þar sem áhersla er lögð á samfélagið, trúna, sameiginlegan stuðning, jöfnuð og hvatningu og að fólk fái þann tíma sem það þarf að halda. Byrgið virðist hafa komið til móts við þennan hóp einstaklinga sem aðrar meðferðarstofnanir hafa oft gefist upp á og veitt þeim meðferð, þar sem húsaskjól og öryggi hafa, ekki síður en annað skipt verulegu máli, jafnvel mestu máli í mörgum tilvikum.

Samhugur starfsmanna um framgang Byrgisins og velferð þeirra sem þangað leita er áberandi, svo og bjartsýni og dugnaður.

Það er álit matsmanns að starfsmenn, undir forystu forstöðumanns, leggi sig fram um að hjálpa og styðja vistmenn af öllum mætti. Ekki er til nein ein viðurkennd rétt meðferð fyrir neytendur og flest meðferðarform eru umdeilanleg. Meðferð Byrgisins er hvorki betri né verri en hver önnur meðferð, hún er öðruvísi og tekur mið af félagslegri stöðu vistmanna og meðferðarsögu fremur en, t.d. geðrænu ástandi þeirra. Í Byrginu starfa ekki menntaðir einstaklingar í greiningu eða meðferð og starfsmenn hafa ekki þjálfun né námskeið í slíku. Öll meðferð tekur mið af þessu. Af viðtölum við starfsmenn og vistmenn virðist ljóst að Byrgið hafi komið mörgum til aðstoðar og jafnvel bjargað öðrum.

8.2. Byggingar

Á Rockville svæðinu eru 25 hús. Þar af eru 15 fbxaskálar, 3 verkstæðisbyggingar, íþróttahús, mótneytisbygging, samkomuhús, skrifstofubygging og 3 óskilgreindar byggingar. Almennt virðast byggingar svæðisins vera vel byggðar og þeim mun hafa verið vel við halddið á meðan varnarliðið hafði afnot af þeim.

Ekkert lögbundið eftirlit hefur farið fram á byggingunum, en eftirtektarvert er hversu geyzilega mikið starfsmönnum og aðstoðarmönnum þeirra hefur tekist að koma í verk við lagfæringu húsanna. Þrátt fyrir það er alger nauðsyn að fagmenn yfirsari allar lagfæringar og séu leiðbeinandi og ábyrgir fyrir endurbyggingu húsanna, ef til kemur.

Áætlaður kostnaður er að lágmarki kr. 53 til 57 milljónir.

8.3. Trygging húsa

Í 2. mgr. 6. gr. Samnings Byrgisins við utanríkisráðuneytið segir að Byrgið skuli afla fullnægjandi vátrygginga hjá viðurkenndu tryggingafélagi fyrir allt innbú sitt og skjólstæðinga sína á hverjum tíma, þar með taldar vátryggingar gegn tjóni af völdum bruna. Skal Byrgið sjá til þess að vátryggingin sé í gildi svo lengi sem félagið hefur afnot af mannvirkjum í Rockville, sbr 2. gr. samningsins. Vátryggingaskjöl skulu liggja fyrir innan tveggja mánaða frá undirritun samningsins.

Þessi samningur hefur ekki verið efndur af hálfu Byrgisins, þar sem Byrgið hefur m.a. ekki lagt fram allar teikningar af byggingum í Rockville fyrir skipulags- byggingar- og umhverfisnefnd varnarsvæða til samþykktar. Þessu jafnframt má velta fyrir sér hvort utanríkisráðuneytið hafi gert sér nógu vel grein fyrir, við undirskrift, hvaða afleiðingar það hafði í för með sér að standa að þessum gjörningi.

Matsmaður telur það forsendu fyrir áframhaldandi starfsemi í Rockville, á vegum Byrgisins, að úr vátryggingarmálum verði bætt hið bráðasta og að í því sambandi verði settur átta mánaða fyrirvari á lokun staðarins. Í þessu sambandi er mikilvægt að hafa í huga: a) Gildandi lög og reglugerðir, b) Öryggi vistmanna og starfsmanna, sem búa á staðnum er stefnt í hættu, þar sem lögbundið eftirlit með öryggisþáttum hefur ekki farið fram og c) Í óbreyttum kringumstæðum er ábyrgð stofnana og einnig einstaklinga óljós og slíkt er óviðunandi. Í þessu sambandi er eðlilegt að starfsemi Byrgisins sé einskorðuð við þær byggingar sem þegar hafa verið teiknaðar upp og þær fullbúnar undir eftirlit. Áætlaður kostnaður til þessara framkvæmda er 10 til 15 milljónir og telur matsmaður mikilvægt að frekari styrkir til Byrgisins verði afhentir sérstökum fjármálastjóra sem sjái um ráðstöfun fjárins til verksins. Aðeins með því móti yrði nauðsynlegur grunnur lagður fyrir áframhaldandi starfsemi Byrgisins.

8.4. Bókhald og fjármál

Bókhald Byrgisins er veikur grunnur til að fá yfirsýn yfir fjármál þess.

Fjármálastjórni Byrgisins er í molum, skammtímaskuldir eru miklar og upplýsingar um fjárhagsleg málefni eru á veikum grunni. Ekki liggja fyrir áætlanir um fjárhagsleg atriði. Styrkja þarf verulega skrifstofuhald, fjármálastjórni, bókhald og eftirlit. Ábyrgð á allri ákvarðanatöku í fjármálum og framkvæmdum þarf að vera skýrari og gera þarf fjárhags- og greiðsluáætlanir. Grundvallraratriði er að Byrgið ráði sér fjármálastjóra til

að sinna þessum verkefnum. Forsenda þess að ríkið styrki Byrgið áfram, að áliti matsmanns, er að Byrgið skili uppgjörum á hálfs árs fresti, árituðum af endurskoðanda meðan verið er að koma fjármálastjórn og bókhaldi í lag. Þá telur matsmaður mikilvægt að farið verði í nauðasamninga til að rétta af skuldastöðu og að stofnað verði sjálfseignarfélag um Byrgið.

8.5. Rekstur

Matsmaður telur að rekstrarkostnaður Byrgisins á ári, miðað við 45 vistmenn, sé kr. 45.105.000.- að lágmarki (sjá fylgiskjal). Sé miðað við núverandi dvalargjald, kr. 45.000.- á mánuði þarf kr. 59.410.- til viðbótar á mánuði fyrir hvern vistmann, eða kr. 32.081.250.- á ári. Stuðningur ríkisins þarf að vera 27 milljónir á ári, að lágmarki, eða kr. 50.000.- á mánuði fyrir hvern vistmann. Pennan kostnað má lækka talsvert, sé miðað við 55 vistmenn (sjá fylgiskjal). Má benda á að kostnaður ríkisins af einum fanga á mánuði er u.p.b. kr. 300.000.-.

8.6. Viðmælendur

Almennt kemur fram það álit viðmælenda að þörf sé á Byrginu. Markhópur þess séu mjög langt gengnir áfengis- og vímuefnanotendur sem búi við afar slæmar félagslegar aðstæður, svo ekki sé fleira nefnt. Viðmælendur eru almennt einnig sammála um að “það hreinsi göturnar”, það auðveldi löggreglunni störf sín og taki nánast skilyrðislaust við ólánsfólk sem oftast hefur brent allar brýr að baki sér og á, oft á tíðum sökum reynslunnar, erfitt með að komast inn á aðrar stofnanir.

9. Niðurstaða

Staðsetning Byrgisins og aðstæður skapa samkennd meðal starfsmanna og vistmanna og því getur staðsetning talist heppileg. Meðferð tekur mið af afar slæmum félagslegum aðstæðum vistmanna og virðist sem slík þjóna góðum tilgangi, bæði fyrir vistmenn sjálfa og samfélagið. Allar byggingar eru ótryggðar. Mælt er með að Byrginu verði gefinn kostur á að bæta úr þessu, en ljóst er að slíkt gerist ekki án aðstoðar hins opinbera. Hafi hins vegar tryggingarmál Byrgisins ekki verið leyst innan átta mánaða er ljóst að til lokunar þarf að koma. Byrgið þjónar þörf í þjóðféluginu og mikilvægt er að starfsemin sé færð til félags- eða heilbrigðisráðuneytis og þannig gert kleift með styrkjum, að uppfylltum skilyrðum um fjármálastjórn, að sinna aðstoð við þá áfengis- og vímuefnaneytendur sem verst eru settir. Próttur og þrautseigja hefur einkennt framgang starfsmanna Byrgisins og er slíkt bæði virðingarvert og aðdáunarvert. Slíkt dregur þó að sjálfsögðu ekki úr vægi gildandi laga og reglugerða.

2002 Áætlaður rekstrarkostnaður Byrgisins á ári miðað við 45 vistmenn og 80% heimtur dvalargjalds

Laun	Mánuður	Ár	Kostnaður á einstakling	Kostnaður miðað við 80% heimtur	Börf viðbótarfíarmagns eftir greiðslu dvalargjalds á ári	Viðbótarbörf
Læknir	80.000	960.000	1.778	2.222		
Sjó sjálfboðaliðar	315.000	3.780.000	7.000	8.750		
Firm starfsmenn	800.000	9.600.000	17.778	22.222		
Verktakar	500.000	6.000.000	11.111	13.889	Kennarar, hjúkrunarfæðingur, fjármálastjóri	
Launatengd gjöld	423.750	5.085.000	9.417	11.771		
Rafmagn	60.000	720.000	1.333	1.667		
Hiti	60.000	720.000	1.333	1.667		
Tryggingar	60.000	720.000	1.333	1.667		
Simi	30.000	360.000	667	833		
Rekstur bíls	100.000	1.200.000	2.222	2.778		
Sorp	10.000	120.000	222	278		
Þjónustukaup	20.000	240.000	444	556		
Matur	1.080.000	12.960.000	24.000	30.000		
Viðhald húsa	100.000	1.200.000	2.222	2.778		
Viðhald áhanda	50.000	600.000	1.111	1.389		
Prentun	50.000	600.000	1.111	1.389		
Fasteignagjöld	20.000	240.000	444	556		
Samtals kostnaður	3.758.750	45.105.000	83.528	104.410	59.410	32.081.250
Á dag				3.480	1.980	

2002 Áætlaður rekstrarkostnaður Byrgisins á ári miðað við 55 vistmenn og 80% heimtur dvalargjalds

Laun	Mánuður	Ár	Kostnaður á einstakling	Börf viðbótarfármagns eftir greiðslu dvalargjalds	Styrkupphæðs á ári
Læknir	80.000	960.000	1.455	1.818	
Sjö sjálfboðaliðar	315.000	3.780.000	5.727	7.159	
Fimm starfsmenn	800.000	9.600.000	14.545	18.182	
Verktakar	500.000	6.000.000	9.091	11.364	Kennrarar, hjúkrunarfæðingur, fjármálastjóri
Launatengd gjöld	423.750	5.085.000	7.705	9.631	
Rafmagn	60.000	720.000	1.091	1.364	
Hiti	60.000	720.000	1.091	1.364	
Tryggingar	60.000	720.000	1.091	1.364	
Slími	30.000	360.000	545	682	
Rekstur bíls	100.000	1.200.000	1.818	2.273	
Sorp	10.000	120.000	182	227	
Pjónustukaup	20.000	240.000	364	455	
Matur	1.320.000	15.840.000	24.000	30.000	
Viðhald húsa	100.000	1.200.000	1.818	2.273	
Viðhald áhalda	50.000	600.000	909	1.136	
Prentun	50.000	600.000	909	1.136	
Fasteignagjöld	20.000	240.000	364	455	
Samtals kostnaður	3.998.750	47.985.000	72.705	90.881	45.881 24.775.568

Á dag

3.029

1.529